ՔԱՌԱՍՈՒՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 7 ամսվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը։
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տ է լ է ֆ օ ն № 2—53

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի եւ տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1916 Թ. ՀԱՄԱՐ

(45-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է՝

12 և 11 ամիսը	10 ամիսը	9 ամիսը	8 ամիսը	7 և 6 ամիսը	5 ամիսը	4 ամիսը	3 ամիսը	2 ամիսը
10 ռուբ.	9 ռուբ.	8 ռուբ.	7 ռուբ.	6 ռուբ.	5 ր.	4 ր.	3 ր.	2 ր.

1 ա մ ի ս ը 85 կ ո պ է կ։

Ամերիկայի բաժանորդները պէտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի և Հնդկաստանի բաժանորդները՝ 12 ռուբլի։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։ Յայտարարութիւնների համար պէտի վճարել՝ առաջին երեսի վրա տողատեղին (պէտիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կոպէկ։

Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կոպ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներին խնդրվում է կցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա մնացած համարով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du Journal «MSCHAK».

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԹԱՏՐՈՆ

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, յունվարի 29-ին

ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԵՒՌՈՒՄԵԱՆԻ ԲԵՆԷՖԻՍԻՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԹԱԳԱՒՈՐ

Պիէս 4 արար. հեղ. Իւշկեվիչի

Մասնակցում է ամբողջ խումբը

Բանւորուհի Մանիա-յի դերը կը կատարէ տ. Սիրանոյշ։ Կապիտալիստ Գրոսմա-նի դերը կը կատարէ պ. Սեւռումեան։

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։

Տեղերի գները բենէֆիսային են.

Տոմսակները այսօրվանից վաճառվում են Թատրոնի կասսայում։

Ռեժիսսեօր՝ ՍԵՒՌՈՒՄԵԱՆ

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Գ. Ցուլնեան եւ Խ. Աֆրիկեան

(ա.օ.) 80. 4—2

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ՊԷՏՔ Է ԼԻՆԻ

«Մշակի» նախորդ երկու համարներում (№№ 9 և 11) տպվեց մի ուշագրաւ յօդուած «Մայրենի լեզուն պետական դպրոցներում» վերնագրով։ Յօդուածագիր Քննադատը, որ ըստ ամենայնի այդ հարցում մի ձեռնհաս անձնաւորութիւն է, ցոյց է տալիս այն պատճառները, որոնց հիման վրա շատ ցայտուն կերպով լուսաբանվում է հետեւեալ տխուր երեւոյթը. մինչ մայրենի լեզուի ուսումը ընդհանուր ցանկութիւն է, մինչ պետական դպրոցների գրեթէ բոլոր հայ և վրացի աշակերտները ձգտում են սովորել մայրենի լեզուն և սովորում են, բայց այնուամենայնիւ մայրենի լեզուի ուսումը շատ աննախանձելի վիճակի մէջ է և հայ ու վրացի աշակերտները, աւարտելով պետական միջնակարգ դպրոցները, միանգամայն բոբիկ են իրանց մայրենի լեզուի, գրականութեան և պատմութեան գիտութեան մէջ։

Նորերս ռուս բանաստեղծ Բրիւսովի կարդացած դասախօսութիւնները հայկական բանաստեղծութեան մասին՝ մի անգամ եւս ապացուցին այն ամօթալի փաստը, որ հայ բարձր ինտելիգենցիան, այսինքն պատենտաւոր, համալսարանական և մասնագիտական կրթութիւն ստացած ինտելիգենցիան միանգամայն անծանօթ է իր մայրենի գրականութեան նոյն իսկ գոհարներին և պատմութեան։

Յօդուածագիրը մի քանի փաստերով բացատրում է այդ տխուր և ամօթալի երեւոյթի պատճառը։ Մայրենի լեզուի ուսուցումը պետական դպրոցների մէջ պարտադիր չէ. նա նըկատվում է նոյնպիսի առարկայ, ինչպէս ֆրանսերէնը, գերմաներէնը։ Եւ թէեւ աշակերտները մեծ սէր ու փափագ ունեն սովորել իրանց մայրենի լեզուն, չը նայելով որ մայրենի լեզուն պարտադիր առարկայ չէ, բայց նրա ուսուցումը դրված է այնպիսի աննպաստ պայմանների մէջ, որ այդ սէրը, ձգտումը, փափագը անհետեւանք է անցնում, և հայ, վրացի պատանին աւարտելով միջնակարգ դպրոցը՝ մընում է խորթացած, անգէտ իր մայրենի լեզուին, գրականութեանը և պատմութեանը։ Համալսարանում նա այլեւս չէ կարող զբաղվել մայրենի լեզուի, գրականութեան և պատմութեան ուսումով, քանի որ նա չէ ստացել և չունի տարրական նիւթերը։

Եւ սակայն ինքը պետութիւնը, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը համոզված են մայրենի լեզուի ուսման կարեւորութեան մասին. այժմ մանկավարժական աքսիոմա է, որ ով լաւ չէ սովորել իր մայրենի լեզուն, նա չէ կարող լաւ իմանալ և սովորել պետական լեզուն։

Խնդիրը միայն մայրենի լեզուի ուսուցումը լուրջ, ռացիոնալ հիմունքների վրա դնելն է և պարտադիր դարձնելը։

Որովհետեւ եթէ առարկան համարվի պարտադիր, վերաբերմունքը դէպի այդ առարկան դպրոցների վարիչների կողմից կը լինի միանգամայն այլ և առարկան կաւանդվի ու կը սովորվի նոյնպիսի փութաջանութեամբ ու արդիւնաւորութեամբ, ինչպէս միւս պարտադիր առարկաները։ Մայրենի լեզուի ուսումը դառնալով պարտադիր առարկայ, դրա համապատասխան ուսուցչական պաշտօնը միջնակարգ դըպրոցներում կը յանձնվի և ձեռնհաս մասնագէտ ուսուցիչների, որոնք վայելելով նոյն իրաւունքները և արտօնութիւնները, ինչպէս միւս առարկաների դասատուները, կը նուիրվեն բարեխղճօրէն իրանց գործին։

Մեզ թւում է, որ հայ հասարակութիւնը, հայ ժողովուրդը, ի դէմս իր ձեռնհաս ներկայացուցիչների (Կաթողիկոսի, Պետական Դումայի պատգամաւորների, առաջնորդների), ինչպէս և ծնողական ժողովների հայ ներկայացուցիչները պէտք է համապատասխան միջնորդութիւններ յարուցանեն պատշաճաւոր իշխանութիւնների առաջ՝ մայրենի լեզուի ուսումը պարտադիր դարձնելու պետական դպրոցներում։ Անկասկած, վրացիները, թուրքերն եւս կը միանան այդ միջնորդութեանը, և մեզ թւում է, որ պետական ուսումնարանական իշխանութիւնը, ինչպէս կովկասեան շրջանի հոգաբարձուն, որ բազմիցս շեշտել է մայրենի լեզուի ուսման կարեւորութիւնը, ընդառաջ կը գնայ հայ և վրացի ազգերի արդարացի և օրինաւոր պահանջներին։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԿՌՒՈՂ ԵՐԿԻՐՆԵՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

(Ֆինանս-տնտեսական դիտողութիւններ)

II

Ի՞նչ փոխառութիւններ են ունեցել պատերազմող երկիրները և ինչ պայմաններով են կնքել նրանք իրանց կրեդիտները։

Կան պատերազմին մասնակցող վեց մեծ պետութիւնների կնքած փոխառութիւնների մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ, և իրաւ պատերազմի սկզբից սկսած մինչև 1915 թւականի հոկտեմբեր ամիսը, ասել է 14—15 ամիսների ընթացքում եղած պատերազմական պարտքերի վերաբերեալ։

Անգլիական «Statist» ժուրնալը իր հոկտեմբերի 23-ի համարում «Foreign Banking section» յաւելուածում զետեղել է գերազանց հետաքրքրական տուեալներ այդ պարտքերի վերաբերեալ, որոնց քաղել և հրատարակել է ռուսական ֆինանսական մինիստրութեան պաշտօնական թերթը („Вѣстникъ Финансовъ", 1915 թ., № 44, եր. 157)։

Բոլորի մէջ աչքի է զարնում Գերմանիան, իր պատերազմական պարտքերի վիթխարի գումարներով։ Մենք տորեւ կը դասաւորենք պետութիւնները՝ ըստ նրանց պարտքերի մեծութեան։

Գերմանիա (մարկերով)

1914 թ. սեպտեմբ.	5%-ով.	3.492,000,000
1914 թ.	» 5 »	1,000,000,000
1915 թ. փետրվ.	5 »	9.103,000,000
1915 թ. սեպտեմբ.	5 »	12.101,000,000
Պետակ. գանձ. պարտակ.		4.304,000,000
	Ընդամենը	30 միլիարդ մարկ.

Եթէ սրան աւելացնենք 1915 թ. դեկտեմբեր ամսին բայխստագի հաւանութիւնը գտած նոր փոխառութիւնը՝ 10 միլիարդ մարկի, կը ստանանք 40 միլիարդ մարկ պատերազմական պարտքեր միայն Գերմանիայի կողմից տարիուկէսի ընթացքում։

Մեծ փոխառութիւններ, բայց աւելի նըպաստաւոր պայմաններում, կնքել է նաև Անգլիան, ինչպէս ցոյց են տալիս հետեւեալ թւերը։

Անգլիա (ֆունտ ստերլինգով)

1914 թ. նոյեմ.	$3^1/_2$ %-ով	350.000,000
1915 » մարտ	3 %-ով	33.600,000
1915 » յուլիս	$4^1/_2$ %-ով	585.000,000
1915 » հոկտ.	5 %-ով	50.000,000
Պետակ. գանձ. պարտակ.		214.000,000
	Ընդամենը	1.232.600,000

Ֆրանսիա (ֆրանկով)

Ֆրանսիակ. բանկի փոխատ.	7.000.000,000
» » »	530.000,000
1914 թ. $3^1/_2$ %-ով	500.000,000
Ազգ. պաշտպ. տոմսեր	7.871.000,000
» » օբլիգաց.	2.241.000,000
Անգլ. ստաց. փոխատ.	1.250.000,000
Ամերիկ. » »	1.250.000,000
Ընդամենը	20.642.000,000

Ռուսաստան (ռուբլով)

Պետ. բանկի միջոց. 5%-ով.	2.650,000,000
1914 թ. հոկտեմբեր. 5 »	500,000,000
1915 թ. փետրվար. 5 »	500,000,000
1915 թ. մայիս $5^1/_2$%-ով	1.000,000,000
1914 թ. օգոստոս 4 »	300,000,000
1915 թ. մարտ 4 »	300,000,000
Անգլ. ստաց. փոխառութ.	1.248,324,000
Ֆրանս. ստաց. փոխառութ.	234,750,000
1915 թ. ապրիլի փոխառ.	200,000,000
Ընդամենը	6.933,074,000

Եթէ դրան աւելացնենք 1915 թ. նոյեմբ. կնքած 1 միլիարդ ր. փոխառութիւնը, կը ստանանք 7.933,074,000 կամ մօտ 8 միլ. ռուբլի։

Աւստրո-Ունգարիա (կրօնով)

1914 թ. նոյեմբ. $5^1/_2$%-ով	2.300,000,000
1914 նոյեմբ. 6% (ունգար.)	1.170,000,000
1915 մայիս $5^1/_2$% (աւստ.)	2.780,000,000
1915 յունիս 6% (ունգար.)	1.124,000,000
1914 նոյեմբ. 6% (Գերմ. ստ.)	248,000,000
1915 յուլիս 6% (Գեր. ստ.)	253,000,000
Ընթացիկ փոխառութիւն	5.112,000,000
Ընդամենը	12.987,000,000

Իտալիա (լիրայով)

1914 թ. դեկտ. $4^1/_2$%-ով.	1.000,000,000
1915 թ. յուլիս 5%-ով	1.000,000,000
Banca di Italia-ի փոխատ.	1.216,000,000
Ընդամենը	3.216,000,000

Եթէ այս բոլոր գումարները վերածենք դրամական մի որոշ միաւորի, օրինակ ռուբլու, և խմբաւորենք պետութիւնները ըստ նրանց դաշնակցական կապերի, կը ստանանք հետեւեալը։

Անգլիայի պարտքերը	11.660,396,000 ր.
Ֆրանսիայի »	7.775,000,000 »
Ռուսաստանի »	6.934.074,000 »
Իտալիայի »	1.206,129,000 »
Ընդամենը. .	27.544,599,000 »

Այնուհետեւ՝

Գերմանիայի պարտքերը	13.890,000,000 ր.
Աւստրօ-Ունգ. »	5.112,982,000 »
Ընդամենը . .	19.002,982,000 ր.

Իսկ բոլոր պատերազմող պետութիւնների պարտքերը կազմում են միասին 46 միլիարդ 557,581,000 ռուբ. կամ 124 միլիարդ 100,216,000 ֆրանկ մի սարսափելի խոշոր գումար, որ հինգ անգամ գերազանցում է համաշխարհային բոլոր բանկային տարեկան շրջանառութիւններից։

Տեսնենք այժմ, թէ ինչ պայմաններով են կնքված այդ հսկայական փոխառութիւնները։

B. Lucifer

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 18 յունվարի

Ռուսական զօրքերը վերստին գրաւեցին Սօուջ-Բուլաղը։ Քիւրդական և թիւրքական հօրդաները կրել են այնպիսի կոտորած, որպիսին Սօուջ-Բուլաղը երբէք չի տեսել։ Ռուսական զօրքերը Ջղաթա գետի միւս ափից սկսած, որտեղ ամրացել էին թշնամի բանակները, մինչև Սօուջ-Բուլաղ, առաջացել են անկասկած յաղթութիւնների շարքով։

Առաջին ընդհարումը եղել է Միանդաբի և Սօուջ-Բուլաղի միջև գտնված դիրքերի վրա։ Այստեղ սկզբում առաջ են եկել քիւրդական կամաւորների խմբերը. չը դիմանալով ռուսական բանակի մահացու կրակին, քիւրդերը փախուստի են դիմել թողնելով պատերազմի դաշտում մեծ թւով սպանվածներ։ Այս անաջողութիւնից յետոյ, առաջացող ռուսական զօրքերին սկսում է դիմադրել թիւրքական կանոնաւոր զօրքը. վերջինս էլ ենթարկվում է նոյն բաղդին և թողնելով 2 թնդանօթ փախչում է։ Ռուսական զօրքը հետապնդում է թշնամիներին նոյնիսկ Սօուջ-Բուլաղից մի քանի փարսախ հեռու, պատճառելով նրանց անասելի կորուստներ։

Թշնամու կորուստները հաշւվում են 4—5000 հ.։ Միայն Սօուջ-Բուլաղ քաղաքի մէջ հաւաքել են հազարից աւելի դիակներ։

Աւերված են բազմաթիւ քիւրդական գիւղեր։

Ըստ լուրերի, այն եւս հաստատ աղբիւրներից քաղված, այդ կռիւների մէջ սպանվել է յայտնի Ղազի-Ֆաթթահը իր որդու հետ, որոնք հանդիսանում էին այդ շրջանի ըմբոստ քիւրդերի ղեկավարներ։

Խիստ մռայլ գոյներով են նկարագրում վերջին նահանջից յետոյ Սօուջ-Բուլաղում մնացած հայերի վիճակը։ Մի քանիսի աչքերը հանել են կենդանի դրութեամբ։

Սօուջ-Բուլաղի մէջ ձերբակալվել և պատժվել են բազմաթիւ քիւրդեր—վերջին դէպքերի ղեկավարներ և մեղսակիցներ։

Բռնված բազմաթիւ գերիների մէջ կան մի քանի հարիւր թիւրքական ասկեարներ։

Ռուսական զօրամասի ձեռքն է ընկել մեծ քանակութեամբ աւար, ռազմամթերք և այլն։

Այս աջողութիւնից յետոյ կարելի է ասել, որ Սօուջ-Բուլաղի շրջանը երկար ժամանակ ազատ կը մնայ քիւրդական հօրդաների ասպատակութիւններից։ Իսկ թիւրքական բանակի մտադրութիւնը՝ փտանգել կենտրոնական Պարսկաստանում գործող գեներալ Բարաթօվին թիկունքից, կրեց սոսկալի ֆիասկօ։

Չը մոռանամ աւելացնել, որ Մարաղայում ռուսական զօրամասի հրամանատարը հայոց եկեղեցում տսել է յուսադրիչ խօսքեր հայերիս մասին։

Robert

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ՔՈՐՋԻՏԵ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԷՎՄՈՏՈՐԱՔՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԷՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր՝ 9—1 ժամ ցեր. և 5—7 ժամ երեկոյեան. Бебутовская 23, тел. 7—92

առ, (ա. օ.) 896. 100—32

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Յ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

Նախկին օրդինատ. Մոսկվայի համալսարանի և ասիստենտ Բեռլինի համալսարանի պրոֆ. Պօզնէրի

Ընդունում է հիւանդներին միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւններով, առաւ. ժամը 10—12, երեկ. ժամը 4—6, Սօլօլակ, Ռտիշչեւսկայա փող., սեփ. տուն՝ № 1, հրդեհաշէջների բնակատեղիի դիմացը, տելեֆոն 10—58.

առ. (չ. ու. կ.) 806. 50—35

ԲԺԻՇԿ

Ղ. ՄԱՏԹԷԵԱՆՑ

Ընդունում է հիւանդներին ՆԵՐՔԻՆ և ԵՐԵԽԱՅՑ հիւանդութիւններից ամեն օր՝ երեկ. ժամը 5—7-ը, բացի կիրակի օրերից։ Սօլօլակ, Լերմօնտօվսկայա փող. № 23.

առ. (չ. ու. կ.) 957. 50—14

ԲԺԻՇԿ

Շուշանիկ Նաքաբեան

Մասնագէտ (կանանց հիւանդութիւնների եւ մանկաբարձութեան)

Վերադառնալով հանքային ջրերից՝ վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։

Ընդունում է ամեն օր՝ (առ. ժ. 1—2. (եր. ժ. 4—6.

Հասցէն՝ Սօլօլակ, Ռտիշչեվսկայա փ. № 1.

Հեռախօս 10—58.

(և.հ.կ.) առ. 634. 100—59

Թիֆլիսի Արտիստական Ընկ. դահլիճում

Չորեքշաբթի, 27-ին յունվարի

Հայ դրամա-օպերետային առաջին դերասանական ընկերութիւնը 48-րդ անգամ կը ներկայացնէ ամեն տեղ մեծ ընդունելութիւն գտած

Ասիական ուրախ օպերէտը

Արշին մալ ալան

4 գործ. հեղ. Ուզէիր-Բէգ Հաջիբէգօվի, թարգմ. Ս. Կարապետեանի։

Արեւելեան երաժշտախումբ Թարգմանչի ղեկավարութեամբ։

Սկիզբը 9 ժամին երեկոյեան

Տեղերի գները 1 ր. 50-ից մինչև 40 կ.։ Հիւրերը վճարում են մուտքի համար ազամարդիկ 1 ռուբլի, կանայք, ուսանողներ և զինւորականներ 50 կոպէկ։

Երեկոյթին ընթրիքի ժամանակ նուագում է լարախումբը սոլիստ-ջութակահար Լ. Ստուպէլի ղեկավարութեամբ։

Խմբի լիազօրներ՝

Բեռոյեան, Ղազարեան և Փիրումեան

Տոմսակները վաճառվում են Երեւանեան հրապարակի Աղաջանեանի և Աբգարեանի գրամաֆօնի խանութում։

առ. (ա. օ.) 82. 2—2

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

ԿԷՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ

Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից և այլն. Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթոդով։

Ընդուն. 9—2 առաւ, 4—7 երեկ. Լերմօնտօվսկայա փողոց № 1. Սուտ. բ պէրէուլկից։

(ա. օ) առ. 959. 100—22

ԲԺԻՇԿ

ՎԱՀԱՆ ԱՇՐՈՒՆԻ

Վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը մասնաւորապէս կոկորդի, քթի, ականջի հիւանդութիւններով։

Առաւօտեան ժամը 10—12-ը։

Երեկոյեան » 5—7-ը։

Бебутовская ул. № 26. 3-րդ օրիորդաց գիմնազիայի կողքին։

առ. 959. 50—20

ՍԱԶՕՆՕՎԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մայրաքաղաքի թերթերում տպված է արտաքին գործերի մինիստր Սազօնօվի հետեւեալ յայտարարութիւնը քաղաքական արտաքին գործերի մասին։

Չէրնօգորական գործերի մասին

Մինչեւ Չէրնօգորիայում կատարված դէպքերի մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններ ստանալը, առ այժմ անհնար է գնահատել չէրնօգորական անցքերը։ Կատարված շատ բաներ դեռ յայտնի չեն, և դրա համար մնում են անհասկանալի։ Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, չէրնօգորական բանակի մի մասը դուրս է տարվելու երկրից, որ հնարաւորութիւն ունենայ հանգստանալու և նոր ոյժեր հաւաքելու՝ թշնամու դէմ պայքարելու համար։

Չէրնօգորիայի մեր դեսպանը հրահանգ է ստացել Լիօն մեկնելու և այնտեղ պէտք է մնայ Նիկօլայ թագաւորի մօտ, նրա արքունիքում։

Բալկանների դրութեան մասին

Բալկաններում ստեղծված դրութիւնը, սերբ բանակին հասած աղէտից յետոյ, ներկայանում է ողբալի։ Կասկած չը կայ, որ սերբ զօրքին հասած աղէտը Չէրնօգորիային դրեց ծանր դրութեան մէջ և երկիրը ենթարկեց խիստ փորձանքների։ Սակայն, Բալկանեան թերակղզու արեւմտեան մասում ստեղծված դրութիւնը, ի հարկէ, ոչ մի պայմաններում էլ չի կարող վերջնական համարվել։ Այն ծանր դրութիւնը, որի մէջ գտնվում են Սերբիան ու Չէրնօգորիան, հանդիսանում է ժամանակաւոր։ Այս երկու պետութեան բաղդը սերտօրէն կապված է դաշնակիցների բաղդի հետ, ըստ որում նրանց բաղդը, ինչպէս բալկանեան ամբողջ հարցը, կը վճռվի պատերազմի աւարտումից յետոյ, համապատասխան այն արդար գործի յաղթանակի, որը պաշտպանում են դաշնակիցները։

Յ ո ւ ն ա ս տ ա ն ը

Խօսելով բալկանեան պետութիւնների գործերի մասին, ես, բնականաբար, չեմ կարող չը խօսել Յունաստանի մասին։ Պահպանում է արդեօք Յունաստանը իր չէզոքութիւնը կամայ թէ ակամայ, դա այլ հարց է. յամենայն դէպս Յունաստանը պահպանում է այդ չէզոքութիւնը և մնում է յուսալ միայն, որ նրան ոչինչ չի դրդի հակառակ գնալու դաշնակիցներին։

Ռ ու մ ի ն ի ա ն

Ինչ վերաբերում է Ռումինիայի հետ ունեցած մեր յարաբերութիւններին, դրանք լիապէս բաւարար են և պահպանում են նախկին բարեկամական բնոյթը. Ռումինական հասարակական միտքը ալեկոծող յուզմունքը, որ առաջացաւ կենտրօնական պետութիւնների Բուխարեստում անելիք քայլերի առիթով, տակաւին բոլորովին չի իջել։ Կենտրօնական պետութիւնները առաջվայ նման ամեն ջանք գործ են դնում, որ Ռումինիային թեքեն իրանց կողմը։ Սակայն Ռումինիան իրան։ շատ լաւ հաշիւ է տալիս այն մասին, թէ ինչ արժէք ունեն աւստրօ-գերմանական այդ առաջարկութիւնները, և հասկանում է, որ ինքն իր ազգային իդէալների իրականացումը չի կարող սպասել յամենայն դէպս գերմանական բլօկի հետ համերաշխելուց։ Այնու ամենայնիւ, այժմ կարելի է ընդգծել, որ թէև աւստրօ-գերմանացիք շարունակում են առաջվայ պէս մղել իրանց ագիտացիան Ռումինիայում, սակայն այդ ագիտացիան այնտեղ, ինչպէս երեւում է, շատ քիչ տպաւորութիւն է թողնում։

Ռուսաստանի յարաբերութիւնը Շվէդիայի հետ

Չը նայած մեր թշնամիների բոլոր ջանքերին՝ փչացնել մեր բարեկամական յարաբերութիւնը Շվէդիայի հետ՝ այնու ամենայնիւ այդ յարաբերութիւնները շարունակում են զարգանալ և ամրապնդվել։ Մեր բարեկամութիւնը Շվէդիայի հետ հիմնված է ոչ միայն փոխադարձ համակրանքի վրա, այլև ընդհանուր շահերը և օգուտները ճըշմարիտ կերպով հասկանալու վրա։ Ժխտել Շվէդիայի շովինիստական շարժումը, ի հարկէ, չի կարելի։ Սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ այդպիսի շովինիստական տարրեր գոյութիւն ունեն ամենուրեք։ Ինչ էլ ուզում են խօսել Շվէդիայում Ռուսաստանի մասին, ես կարող եմ կտրուկ կերպով յայտնել, որ եթէ երբեւիցէ Շվէդիան առիթ ունենայ պաշտպանվել թշնամու յարձակումից, այդ թշնամին երբեք Ռուսաստանը չի կարող լինել։ Շվէդիայում ծագած յուզմունքը Անգլիայի ձեռք առած միջոցների մասին, միջոցներ, որ ձեռք են առնված ծովային կօնտրաբանդի դէմ կռուելու համար, և այդ հողի վրա առաջացած թիւրիմացութիւնները, պէտք է յուսալ, կը վերացվեն։ Չը պէտք է մոռանալ, որ Անգլիան ներկայ դէպքում հարկադրված է պաշտպանել իր կարեւոր շահերը, բայց դրա հետ միասին նա ամեն ջանք ու հնարաւորութիւն գործ է դնում, որպէսզի չը խախտվեն չէզոք պետութիւնների շահերը։

Դաշնակիցների համերաշխութիւնը

Դաշնակիցների շահերը և գործողութիւնը այն կռւում, որ վարում են նրանք, այժմ էլ նոյնն է, ինչ որ էր,—միանգամայն համերաշխ։ Եւ որպէսզի աւելի սերտ համաձայնեցվեն և միացվեն դաշնակիցների գործողութիւնները, այդ նպատակով Պարիզում հիմնել են երկու խորհրդակցութիւն՝ զինւորական և քաղաքական։ Այս երկու խորհրդակցութիւններն արդէն տուել են մի շարք բարենպաստ հետեւանքներ։ Որովհետև ամեն տեսակ աջակցութիւն, որ կարող է ծառայել դաշնակիցների աւելի սերտ մերձեցմանը և փոխադարձ ծանօթութեանը, հանդիսանում է ցանկալի, ուստի առաւել ցանկալի է, որ իրագործվի մեր օրէնսդրական ներկայացուցիչների Անգլիա գնալու ծրագիրը։ Ժողովրդական ներկայացուցիչները հնարաւորութիւն կունենան անձամբ համոզվելու, թէ ինչ է արել Անգլիան ընդհանուր գործի բարելաւութեան և յաղթութիւնը ապահովելու համար։ Անգլիան մինչև այժմ տուել է մի քանի խոշոր զոհ, որ երեւում է հէնց նրանից, որ անգլիացիները մինչև այժմ կորցրել են մօտ 25,000 օֆիցէր և մինչև 600,000 զինւոր։

Ճ ա պ օ ն ի ա

Եւրոպական ռազմաբեմից հեռու լինելու պատճառով, Ճապօնիայի մասնակցութիւնը պատերազմին այժմ սահմանափակվում է նրանով, որ նա եռանդուն աշխատանքով դաշնակից զօրքերին հայթայթում է ռազմական զանազան առարկաներ։ Այս տեսակէտից Ճապօնիայի օգնութիւնը ընդհանուր գործի համար հանդիսանում է արժէքաւոր և օգտակար։ Մեծ Իշխանի այցելութիւնը Ճապօնիային՝ այնտեղ գեղեցիկ տպաւորութիւն է թողել և տուել է սքանչելի հետեւանքներ։ Բարեկամութիւնը Ռուսաստանի և Ճապօնիայի միջև շարունակում է աւելի ու աւելի ամրանալ ինչպէս ընդհանուր տնտեսական շահերի հողի վրա, այնպէս և քաղաքական հողի վրա, ուր միանգամայն բացակայում է տարաձայնութիւնների որևէ առիթ։

Անջատ հաշտութիւն չի լինի

Երկար կանգնել Գերմանիայի փորձերի վրա՝ անջատ հաշտութիւն կնքելու՝ ես չեմ անի։ Այդ բոլոր փորձերը մեր կողմից մնացին անպատասխան. այդպէս կը լինի և այսուհետեւ։ Անջատ հաշտութեան գաղափարը ըստ էութեան պետութեան սնանկութեան գաղափար է։ Ընդառաջ գնալ սնանկութեանը կամ համակրել նրան, ի հարկէ, անմտութիւն է։

Ե՞րբ կը վերջանայ պատերազմը

Այն հարցին, թէ երբ կը վերջանայ պատերազմը,—վերջացրեց մինիստրը իր յայտարարութիւնը,—կը պատասխանեմ այսպէս։ Երկար տարիներով պատերազմին Գերմանիան չի կարող դիմանալ, և այդ պատճառով անկարելի է ասել, թէ պատերազմը կը տեւի ևս մի քանի տարի։ Հաւանօրէն պատերազմը կը վերջանայ ներկայ տարում, մօտաւորապէս նոյեմբերին։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Րեչь»-ը յայտնում է, որ աւստրիացի յայտնի խաղաղասէր Ալֆրէդ Ֆրիդ ասում է, որ ապագայ հաշտութիւնը չը պէտք է թելադրվի մի բանակի կողմից միւսին։ Չը պէտք է լինի ոչ գերմանական հաշտութիւն, ոչ անգլիական, այլ պէտք է լինի եւրոպական խաղաղութիւն։

Դէպքերը ցոյց տուին, որ անիրագործելի են դէպի Բերլին, Վիէննա, Պարիզ և Լօնդօն արշաւելու և մի հարուածով թշնամուն ու նրա բանակը ջնջելու ցնորքները։ Պայքարը կենտրօններից անցնում է շրջագծերը։ Փոխանակ հարուածելու Բերլինը, Վիէննան, Լօնդօնը կամ Պարիզը, խօսում են Սալօնիկը, Կ. Պօլիսը, Բաղդադը և Կահիրէն հարուածելու մասին։ Բանից դուրս է գալիս, որ հաշտութեան բաղդը վճռվելու է ոչ թէ Եւրոպայում, այլ Ասիայում և Աֆրիկայում։ Եւրոպայում յաղթողներ չեն լինի, որովհետև կռւող կողմերից և ոչ մէկը վերջնականապէս չի ջախջախվելու։ Այն մարդիկ, որոնք ասում են թէ պէտք է կռւել մինչև վերջը, որպէսզի խուսափեն երկրորդ պատերազմից, սխալվում են, որովհետև երկրորդ պատերազմն արդէն սկսվել է մի քանի ամիս առաջ, գերմանացիների դէպի Բալկանները արշաւելուց յետոյ։

Հաշտութեան առաջին պայմանը, Ֆրիդի կարծիքով, այն կը լինի, որ դաշնակիցները հրաժարվեն գերմանական միլիտարիզմը ինչ գնով էլ լինի ջնջելու լօզունգից։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

— «Դէյլի Տելեգրաֆը», խօսելով կովկասեան զօրաճակատի վրա ռուսների տարած յաղթութեան և Էրզրումը պաշարելու մասին, գրում է. «Չը նայած որ թիւրքերին օգնութիւն եկան երեք դիվիզիա, դրութիւնը չը փոխվեց բնաւ։ Ռուսաց արտիլերիան գերազանցեց. նրա կրակի ոյժն ամեն անգամ սարսափ է ձգում թիւրք զօրքերի մէջ։ Ամբողջ զօրախմբեր ոչնչացված են։ Ռուսաց արշաւանքը զարմանալի էր։ Զօրքերը 300 վերստ տարածութիւնն անցան ամենակարճ ժամանակամիջոցում։ Էրզրումում մթերքների զգալի պակասութիւն է»։

— «Р. Сл.»-ին հեռագրում են, որ գեներալ Մանկենզէնն արդէն հրաման է արձակել արշաւել Սալօնիկի վրա։

— Թալէաթ-բէյը մեկնում է Բերլին, որպէսզի լուրջ օգնութիւն խնդրի Թիւրքիայի համար, այլապէս Թիւրքիան պիտի կնքէ անջատ հաշտութիւն։ Օգնութիւնը պէտք է տրվի առանց յետաձգելու, որովհետև մի ամսից յետոյ կը սկսվեն շոգերը, որոնք և անհնարին կը դարձնեն արշաւանքը Եգիպտոսի դէմ։

— Կ. Պօլսում քաղցածութեան հողի վրա տարածված են զանազան տարափոխիկ հիւանդութիւններ։

— Գերմանիայում մեծ յուզմունք է առաջ եկել կառավարութեան այն կարգադրութիւնից, որի համաձայն գրաւվելու են բոլոր խոզերը։ Բերլինի շուկաներում եղել են լուրջ անկարգութիւններ։

— «Times»-ի ասելով, ֆրանսիական աէրօպլանների նետած 200 ռումբից Պետրիչում սպանվել են 470, վիրաւորվել են աւելի քան 500 բուլղար զինւոր, նաև փչացել են շատ զինւորական շէնքեր։

— «Р. У.»-ին հեռագրում են Կօպէնհագէնից. «Բերլինէր Տագէբլատի» ասելով, գերմանական կառավարութիւնը նախագծել է Թիւրքիա գաղթեցնել Ռուսական Լեհաստանում բնակվող 3—4 միլիօն հրէաներին»։

— «Р. Нов.»-ը նկատում է, թէ խիստ պէս բոլոր նշաններից երեւում է, որ հակառակորդը իր բոլոր ոյժերով նետվելու է ռուս զօրքերի դէմ, նաև ռազմական լայն վիճակի մէջ է դնում Բալտիկ ծովում իր նաւատորմը։

— «Рѣчь»-ի կարծիքով, գերմանացիների հիմնական նպատակն է ձեռք ձգել Փոքր-Ասիան իր անթիւ հարստութիւններով՝ և Եգիպտոսը։ Գեներալներ Իւդենիչի և Բարատօվի գործողութիւնները ստիպում են գերմանական ռազմագէտներին ջղայնանալ և հարկադրում են նրանց արագացնել իրանց ծրագիրների իրագործումը։ Ընդհանուր առմամբ հարցը կը վճռվի ռուսական զօրաճակատի վրա սպասող վճռական ճակատամարտից յետոյ։

Աթէնքից գերմանական, աւստրիական և բուլղարական դեսպանատները իրանց արխիվներն ուղարկել են Մօնաստիր։

— «Ֆ. Գազէթա» մեծ նշանակութիւն է տալիս Հռոմում կայանալիք բոլոր դաշնակիցների ներկայացուցիչների համագումարին։

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(Պետրօգրադի Հեռագր. Գործ.)

— o —

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀՐԱՄԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ՍԵՆԱՏԻՆ

25 յունվարի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Հիմնական Օրէնքների 99-րդ յօդուածի հիման վրա հրամայում ենք՝ Պետական Դումայի և Պետական Խորհրդի պարապմունքները վերսկսել 1916 թ. փետրվարի 9-ին։

Կառավարիչ սենատը չի յապաղի ի կատարումն այս հրամանի պատշաճը տնօրինել։

Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծութեան ձեռքով ստորագրված է՝

ՆԻԿՈԼԱՅ

Ցարսկօէ Սէլօ, 25 յունվ. 1916 թ.։

Ծրդեց՝ մինիստրների խորհրդի նախագահ Բօրիս Շտիւրմէր։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

25 յունվարի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտ.։ Գեր. Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Տովամերձ շրջանում մեր զօրամասերը, անցնելով Արխավէ գետը ծանծաղ տեղով, յարձակվեցին թիւրքերի վրա և քշեցին նրանց իրանց ընդարձակ խրամատներից։

Վանի լճի հիւսիսային ափում մենք գրաւել ենք Ագիլջէվաս-կալէից դէպի արեւելք ընկած շրջանը։

Պարսկաստանում մենք ետ մղեցինք հակառակորդին Կեանգավէր շրջանում։

ԼՕՆԴՕՆ.—Բասսօրայից յունվարի 20-ին ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, անձրեւային շրջանը անցել է։ Անգլիական զօրաբանակը բանակել է լաւ պայմաններում։ Զօրքերը առանձնապէս տուժեցին տեղի հարթ բնոյթից, որ հնարաւորութիւն տուեց թշնամուն յարձակումների ժամանակ կրակել 2000 եարդ տարածութիւնից։ Ներկայումս շարժողութեան յետագայ պայմանների դադարեցման պատճառով՝ կռիւները յիշեցնում են Ֆրանսիայում կատարվող ռազմական գործողութիւնների վիճակը. գործողութիւնները սահմանափակվում են երբեմնի հրցանաձգութեամբ։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

25 յունվարի

ՀՌՈՄ.—Ստոյգ աղբիւրից տեղեկութիւն է ստացվել, որ այս օրերս Մալի գետի մօտ, Ալբանիայում, սերբերն աջողութեամբ ետ են մղել առաջացող աւստրիական գումարտակին և վերցրել են գերիներ։

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

25 յունվ.

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտ.։ Գեր. Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից։

Րիգայի շրջանում ուժեղ թնդանօթաձգութիւն է։

Եակօբշտադտի շրջանում մեր պարտիզանական խմբերը և հեծելազօրը աջող արշաւով վանեցին գերմանացիներին Սուսսէյ գիւղի մօտ։

Դվինսկի դիրքերի աջ զօրաթևի վրա մեր թնդանօթային ռումբը ջարդեց գերմանացիների զրահապատ աւտօմօբիլը։

Գերմանացիք ռմբակոծեցին լայնաբերան թնդանօթներից Դվինսկից դէպի հիւսիս գտնվող Լիկսնօ կայարանը։

Բօյեանի մօտ գեներալ Լէչիցկիի զօրքերի շրջանում մենք պայթեցրինք մի ռումբ և ապա դիմեցինք յարձակման և ձեռք ձգեցինք առաջացած փոսը, որտեղից, նետելով ռումբեր հակառակորդի խրամատները, արագութեամբ առաջացանք։ Ձեռք ձըգված խրամատների մէջ գտանք շատ դիակներ։

Միննոյն շրջանում հետախոյզի ելած եֆրէյտոր Գլուշէնկօն (իսկապէս օբօրոդ Չէրնեավսկայա) սողալով մօտեցաւ թշնամու խումբերին և, չը նայած ոտքից ստացված ծանր վէրքին, կատարեց իր յանձնարարութիւնը և սողալով ետ եկաւ։

ԼՕՆԴՕՆ.—Բրիտանական գլխաւոր բանակից տեղեկացնում են.

Յունվարի 23-ի գիշերը մենք գրաւեցինք Վերմէլի մօտ ականներից առաջացած երեք փոս։ Վաղ առաւօտեան գերմանացիք ական պայթեցրին Լօօսի մօտ, բայց մենք ոչ մի կորուստ չունեցանք։

Լա-Բասսէի, Վիշատէի և Իպրի մօտ թնդանօթաձգութիւնը շարունակվեց։

Յունվարի 33-ին տեղի ունեցաւ 28 օդային կռիւներ, որոնց ժամանակ գերմանական 6 աէրօպլան ստիպված էին իջնել իրանց զօրագծերի մօտ։

Լլօյդը հաղորդում է, որ անգլիական «Բալգօունի» շոգենաւը ջրասուզվել է։ Խեղդվել է միայն մի նաւաստի։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

25 յունվարի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—«Օրէնքների ժողովածուի» մէջ հրատարակված են Բարձրագոյն հաստատված մինիստրական որոշումներից—դադարեցնել դատական դատավճիռները գործող զօրքի և նաւատորմի պաշտօնեաների, նաև զէնքի կանչված անձանց վերաբերմամբ, թոյլ տալ ժամանակաւորապէս արտօնեալ ներմուծում լուցկիների Ռուսաստան։

Ժամը $3\frac{1}{2}$-ին ներքին գործերի մինիստրի խորհրդի դահլիճում ժողովվեցին մինիստրութեան բարձրաստիճան պաշտօնեաները, Պետրօգրադի քաղաքապետը իր օգնականներով, Պետրօգրադի նահանգապետի պաշտօնակատարը, նահանգական հաստատութիւնների բարձր պաշտօնեաները և Տվէրի նահանգի զեմստվային վարչութեան նախագահը։

Փոքր անց մինիստրութիւն եկաւ ներքին գործերի մինիստրի հետ մինիստրների խորհրդի նախագահը։

Խորհրդի դահլիճը Շտիւրմէրը մտաւ ներքին գործերի մինիստրի և նրա օգնականների ուղեկցութեամբ։

Անցնելով ներկայացածների շարքերից և համարեա իւրաքանչիւրի հետ առանձին խօսելուց յետոյ, մինիստրների խորհրդի նախագահը, դիմելով ներքին գործերի մինիստրին, արտասանեց հետեւեալ ճառը.

«Չափազանց շնորհակալ եմ ձեզանից, ամենայարգելի Ալեքսէյ Նիկօլաեվիչ, նրա համար, որ դուք ինձ հնարաւորութիւն տուիք մի քանի րոպէ անցնել ինձ մօտիկ ներքին գործերի մինիստրութեան կամարների տակ և նորից տեսնել մինիստրութեան ներկայացուցիչներին, որոնցից շատերը իմ հին պաշտօնակիցներն են։ Գահին և հայրենիքին ցոյց տուած իմ երկարամեայ ծառայութիւնից 12 տարին ես անցրել եմ ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ։ Ես իմ ծառայութիւնը սկսեցի նրա մէջ Տվէրի զեմստվային վարչութեան նախագահի պաշտօնով և այսօր տեղին եմ համարում վերյիշել իմ կեանքի այդ շրջանը։ Ես երբեք չեմ մոռանայ այն բացառիկ ոգևորութիւնը, որով ես աշխատում էի ինձ համար այդ երանելի ժամանակաշրջանում՝ յօդուտ մայրենի երկրի՝ բոլոր տեղական զեմստվային գործիչների հետ միասին։ Այդ ժամանակից և մինչև վերջին տարին ես շարունակեցի կապ պահպանել Տվէրի զեմստվօյի հետ, ծառայելով նրան իբրև նահանգական և զեմստվային ժողովների ձայնաւոր և պարծենում եմ ինձ տրված նշանը կրելու իրաւունքով, որ վկայ է զեմստվօյին ցոյց տուած իմ ծառայութեան։ Նահանգապետի պաշտօնում ես չը խզեցի իմ յարաբերութիւնները տեղական հասարակական հաստատութիւնների հետ։ Ես սրտանց ուրախ եմ, որ Մեծ-Նովգորոդից և Եարօսլաւի նահանգից տեղական մարդիկ շնորհաւորեցին ինձ իմ նոր պաշտօնի առիթով՝ առ ի կատարումն այն լուրջ պատասխանատու խնդիրների, որ ներկայիս առաջ է մղել Ռուսաստանի պետական կեանքը։ Ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ ձեռք բերած իմ փորձառութիւնը, նաև Պետական Խորհրդի աշխատանքներին 25 տարի իմ մասնակցութիւնը թող զօրավիգ լինեն ինձ՝ իմաստութեամբ կեանքում գործադրելու այն ձեռնարկութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են այդ խնդիրների լուծման համար»։

Երէկ հօֆմէյստեր Շտիւրմէրի նախագահութեամբ և զինւորական, ներքին գործերի, ճանապարհների հաղորդակցութեան, երկրագործութեան, առեւտրի և արդիւնաբերութեան մինիստրների մասնակցութեամբ կայացաւ խորհրդակցութիւն, որի ժամանակ պարզվեց, որ Պետրօգրադը և Մոսկվան միանգամայն ապահովված են ուտելիքից ու վառելանիւթից։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—«Պօլիտիկէն» լրագրին հեռագրում են Ռօտէրդամից, որ բէլգիական-հօլլանդական սահմանը վերջին օրերս բոլորովին փակված է, որովհետև տեղի են ունենում գերմանական զօրքերի մեծ տեղափոխութիւններ զօրաճակատի և թիկունքի միջև։

«Նացիօնալ Տիդ.» հաղորդում է, որ վերջին օրերս Գերմանիայից բերվել է 11 միլիօն մարկի ոսկի դանիական ազգային բանկի համար։

ՊԱՐԻԶ.—Բէլգիական մինիստր Վանդերվելդէն, կուր-դպաշտում ստացած վէրքից վախճանված սօցիալիստի գերեզմանի վրա արտասանած ճառի մէջ ասաց. «Սօցիալիստները չեն կարող համաձայնել հաշտութեան մինչև պատերազմի վախճանը, որովհետև ներկայումս դա կը նշանակէր հպատակութիւն իմպերիալիզմին և անարգել միլիտարիզմի յաղթանակ»։

ԿՈՐՖՈՒ.—Այսօր եկաւ Ալբանիայից սերբիական արքայազն Ալեքսանդրը, որին դիմաւորեցին մինիստրները և ողջունեց ամբոխը։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

25 յունվարի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Բարձրագոյն անուանական հրամանով արձակվում է պետական վերահսկչի պաշտօնից, համաձայն խնդրագրի, Խարիտօնօվը, մնալով ստատս-սեկրէտար, Պետական Խորհրդի անդամ և սենատոր։

Բարձրագոյն հրամանով Պետական Խորհրդի անդամ, գաղտնի խորհրդական Պօկրօվսկին նշանակվում է պետական վերահսկիչ, մնալով Պետ. Խորհրդի անդամ։

Յունվարի 24-ի գիշերվայ ժամը 3-ին Մօսկվա-Վինդավա-Ռըբին երկաթուղագծի 385 վերստի վրա, Վիտէբսկից ելած արագ № 2 գնացքը, օդային տորմօզների գործողութիւնը դադարելու պատճառով անցաւ առանց կանգ առնելու Շուբինօ կիսակայարանը և 2, վերստ հեռու այդ կէտից, ընդհարվեց Պետրօգրադից դուրս եկած արագ № 1 գնացքի հետ։ Վիրաւորներին օգնութիւն ցոյց տալու համար գիշերվայ ժ. 4 ու 20 րօպէին եկաւ առաջին գնացքը, ժ. 5 ու 20 րօպէին—երկրորդը, երկուսն էլ Նօվօ-Սօկօլնիկօվից։ Երկու գնացքների մէջ սպանվեցին 15 հոգի, որոնցից 6-ը ճանապարհորդներից են, իսկ 10-ը՝ գնացքի պաշտօնատարներից։ Վիրաւորվեցին 12 ճանապարհորդ, որոնցից 4-ը ծանր։ Դէպքի տեղը մեկնեց ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստր Տրէպօվը ինժէներներ Բօրիսօվի և Պաուկէրի հետ։ Դէպքի տեղը դիտելուց յետոյ մինիստրն այցելեց վիրաւորներին, որոնք տեղաւորված են Վէլիկի Լուկում, և անձամբ հարցափորձ արաւ նրանց։ Սպանվածներից ճանաչվել են գեներալ-մայոր Դըմշա, փախստականներին տեղաւորող գլխաւոր լիազօրի քարտուղարի օգնական Սէլիվանօվիչ և նաւապետի կին Տօնն։

ՕՏՏԱՎԱ.—Այրվեց ռազմամթերք պատրաստող մի փոքրիկ գործարան։ Ենթադրվում է չարամիտ մարդկանց գործ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

— o —

ՍԵԴՐԱԿ ԹԱՌԱՅԵԱՆԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք Թիֆլիսում, 1) Նիկ. գ. Բաւէխանից 3 ր., 2) բժշկապետ Բ. Նաւասարդեանից 5 ր.։ Նախորդ ստացված գումարների հետ միասին ստացել ենք ընդամենը 91 րուբլի։

ԱԶՆԻՒ ԸՆԿԵՐԸ ԵՒ ԱԶՆԻՒ ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐԸ

(Կարապետ Կուսիկեանի յիշատակին)

—

Հայ ժողովրդի սրտից խօսող աշուղն ասել է.

Բարի գեղեցիկ, առաքինի ընկերը
մարդուն
Փայլեցնում է արևի պէս պատկերը
մարդուն...

Կարապետ Կուսիկեանն, իբրև շուկ մարդ աշուղի այդ պարզ ու անպաճոյճ խօսքերի կենդանի մարմնացումն էր կեանքում իր ընկերական յարաբերութիւնների մէջ։ Եւ այսօր, երբ մահվան կնիքը ճակատին, նա արդէն գերեզման է իջած, երբ վերջին հրաժեշտն է տուած կեանքին ու աշխարհին, իմ խորունկ խոցված հոգին չէ հաշտվում բնութեան անողոք օրէնքի հետ, չէ հաւատում, չէ ուզում հաւատալ, որ այդ «բարի, գեղեցիկ, առաքինի ընկերը» այլ ևս չը կայ, որ նա յաւիտեան մեռած ու լռած է...

Նուիրական իմաստ ունէին Կարապետ Կուսիկեանի համար ընկեր, բարեկամ, մտերիմ խօսքերը։ Եւ մի բան, որ նրան առանձնապէս յուզում ու յափշտակում էր այս պաղ, անհամբոյր աշխարհում, մարդկային չոր ու ցամաք կեանքում—դա ընկերական սիրոյ գաղափարն էր, դա անկեղծ մտերմութեան այն վառ շունչն էր, որ մարդու ճակատից ջրում է տառապանքի մութ ամպերը, թեթևացնում է մարդու կեանքի բեռը։

Յիշում եմ, յաճախ մեր մտերմական զրոյցների ժամանակ՝ մարդկանց գործերի ու արարքների մասին խօսելիս՝ նա միշտ ասում էր. «Է՛հ, Ալէքսանդր, փայլն ու շուքը, գանձն ու հարստութիւնը—դրանք անցողական բաներ են։ Կեանքի աղը, կեանքին համ ու հոտ տուողը՝ միայն և միայն մտերմութիւնն է. միայն անկեղծ սէրն է դէպի մարդը, որ զարդարում, անուշացնում և պսակում է մեր երկրաւորը»։

Դա մի լայն, դա մի խորունկ և, բիւրեղի պէս, մաքուր սրտի խօսք էր—և այդ սիրտն այսօր պակասեց մեր կեանքից։

Կարապետ Կուսիկեանի մահը հարկաւ մի անհուն ցաւ է նրա սրտակից բարեկամների համար, որ երկար տարիներ վայելել ենք նրա մտերմութիւնը։ Սակայն այդ մահը զգալի հարուած է և մեր մայրենի կեանքին, մեր ժողովրդին, որի ազնիւ, սիրաշունչ և վաստակաւոր զաւակներից մէկն էր նա։

Կորցրեց Մօսկվայի հայ համայնքը իր մի գաղափարական անդամին, մի անխոնջ գործչին, որն ուսանողական տարիներից մինչև իր կեանքի վերջին օրը ազնուաշունչ ապրեց այդ համայնքում և ծառայեց նրա հասարակական - կուլտուրական շահերին անձնուէր, անձնուրաց։ Եւ նրա հասարակական ծառայութեան միակ նշանաբանն էր միշտ՝ «սուրբ ճշմարտութեան կողմը համբուրել», ինչպէս ասում է բանաստեղծը։

Կորցրե՜ց հայ լեզուն, հայ գիրը իր անխոնջ մշակին, իր քաջ սերմանողին։ Մշա՜կ, սերմանո՜ղ... Ո՛չ. դրանք շատ աղօտ բնորոշումներ են այն քնքոյշ, այն խոր զգացումների, որոնցով Կուսիկեանը զգվում, գուրգուրում էր մայրենի բարբառը։ Նա մի դիւթված սիրահար էր հայ լեզուի, մի սիրահար, որի համար այդ լեզուի փառքն ու պատիւը ամեն փառք ու պատուից բարձր էր։ Հայ լեզուն, կարելի է ասել, Կարապետ Կուսիկեանի սրտի, նրա հոգու ամենաազիզ եարն էր։

Կորուստ ունեցաւ և հայ գրական-քննադատական միտքը, որին Կարապետ Կուսիկեանն ըստ կարեաց չափ նուիրում էր իր գրիչը։ Ուշագրաւ մի գործ է նրա «Գրական դէմքեր» ստուար աշխատութիւնը, որ պատուաւոր տեղ է բռնում մեր քննադատական գրականութեան մէջ։ Գաղափարի մարդը իր այդ երախայրիքը նուիրեց մեր գրական կեանքի այն գաղափարական շըրջանին, որի աւանդների ամենաջերմ պաշտպանն ու երկրպագուն էր ինքը։ Հայ գրական-քննադատական մտքի, հայ հրապարակական խօսքի մաքրութիւնը, անկեղծութիւնն ու անաչառութիւնը միշտ կազմում էին նրա հոգու ամենամեծ հոգսերից մինը։

Զգալի է այդ կորուստը մանաւանդ Մօսկվայի Լազարեան ճեմարանի համար, որի պատերում անցաւ նրա կեանքի և՛ արշալոյսը, և՛ վերջալոյսը... Այդ դարաւոր, պատկառելի հիմնարկութեան, հայութեան այդ հինաւուրց լուսատու փարոսին նա սպասաւորեց տասնեակ տարիներ մի անօրինակ սիրով ու երկիւղածութեամբ։ Հայ լեզուի ուսուցումը ճեմարանում, հայ աւանդների, ազգային ոգու անաղարտ պահպանումն այդ հիմնարկութեան մէջ Կարապետ Կուսիկեանի համար մի մեծ, մի նուիրական խորհուրդ էր, որպէս բազկատարած քահանայի համար պատարագը տաճարում։

Իբրև ուսուցիչ, ճեմարան ոտք դնելու օրից Կարապետ Կուսիկեանի ամբողջ էութիւնը ներշնչված է եղել վարժապետութեան այն բարձր իդէալով, որ պատկերացրել է բանաստեղծը։

Ուղի՜ղ վարժապետ, ուղի՜ղ մտածող...
Ազգի պիտոյքը հօր պէս հոգացող...

Իսկ թէ ի՞նչ կորցրեց հայ ծաղիկ սերունդը, ճեմարանի նժդեհ հայ աշակերտութիւնը... այստեղ արդէն թող խօսեն Կարապետ Կուսիկեանի այն բազմաթիւ աշակերտները, որոնք ցրված են ամեն կողմ, որոնք սերունդէ սերունդ առատօրէն վայելել են հանգուցեալի անօրինակ սէրն ու խնամքը, գութն ու գորովը թէ ճեմարանում, թէ ճեմարանից դուրս։ Ես միայն այսքանը կասեմ, որ հոգեկան այն կապը, զգացումների այն քնքշութիւնը, ազգային այն շունչը, որ Կարապետ Կուսիկեանին՝ այդ երգչին, գաղափարական ուսուցչին կապում էին հայ մանուկ կեանքի, մանուկ հոգու հետ—դա մի սիրահիւս պսակ էր, դա մի ոսկեշող հէքիաթ էր...

Յաւէրժ հանգիստ քո աճիւնին, ազնիւ ընկեր և ազնիւ վաստակաւո՜ր։

Մօսկվա Ալ. Ծատուրեան

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

I

Խոշոր գիւտերի թւական է։ Մարդկային ուղեղը գործում է անընական թափով։

Բայց ափսոս որ ամեն ինչ դառնում է մահաբեր գործիքների ու նիւթերի շուրջը։

Կարծես թէ այժմ մարդկանց կոտորելուց դատ ուրիշ բանի մասին մտածել յանցանք է։

Եւ ում որ պատահում ես, ասում է.

— Ա՜խ, եթէ կարողանայի մի այնպիսի գիւտ անել որ...

Ասել է թէ ամենքի մտքումն էլ միևնոյն բանն է անցնում։

Բագուի «Արևը», որ քաղաքական մեծ հոտառութիւն ունի, աջողել է մի լաւ գիւտ անել։

Ինչպէս գիտէք, մեր սիրեցեալ Բիւրօն, որին այնքան շատ բան են պարտական թիւրքահայերը, շարունակ ենթակայ է յարձակումների։

Պատերազմը՝ լինի ներքին կամ արտաքին՝ պատերազմ է։ Բիւրօյի շուրջն էլ թնդանօթներ են պայթում, գնդացիրներ, հրացաններ ու խեղդող գազեր են արձակվում։ Նրա ոտքերի—մի ներողութիւն, բազկաթոռների տակ էլ լողում են սուր բազկաթոռային նաւակներ իրանց ականներով։ Նրա գլխի վերև էլ սաւառնում են օդանաւեր՝ իրանց մահաբեր ռումբերով։

Հոգ չէ, թէ յիշեալ գործիքների նիւթը բաղկացած է թղթից, թանաքից ու հայկական այբուբենից, որովհետև այնու ամենայնիւ ուժգին ձայն են արձակում և պակաս աւերածութիւններ չեն գործում։

Իրերի այսպիսի կրիտիքական վիճակում յանկարծ հանդէս եկաւ Բօլգարիան, ներեցէք, դարձեալ սխալվեցի, հանդէս եկաւ «Արևը» դաշնակցի դերում, իր բոլորովին նոր գիւտով։

Նա ասում է, որ էլ կարիք չը կայ Բիւրօյի դէմ կռիւ մղելու, ոչ էլ պահանջելու մասնակի փոփոխութիւն բիւրօյական մինիստրութեան մէջ։

Լօրդ Բրայսը խոստովանում է, որ հայ ազգը չափազանց մեծ զոհեր տուեց, հետևապէս արժանի է կօմպենսացիայի։

Ասել է՝ թէ Բիւրօյի գործունէութիւնը զուր չէ անցել, որպէս կարծում են չարամիտները կամ նախանձորդները։

Ուրեմն նա կարող է փափուկ բազկաթոռների և տաքուկ սնդուկների վրա ամուր նստել, ցնոր տնօրինութիւն։

Սա ոչ թէ անհրաժեշտ է, այլ և քաղաքական իմաստութիւն։

II

Բայց հայը կունենա՞յ այդ քաղաքական իմաստութիւնը։

Հազիւ թէ։ Նա չափազանց յամառ ազգ է, միևնոյն ժամանակ և չափազանց բծախնդիր։

Կիրակոսը Մարկոսին չէ հաւանում, Մարկոսը՝ Փիլիպպոսին։

Եւ ստեղծվում է յարաբերութիւնների մի կատարեալ աշխարանգալ։

Քննադատութեան բովից ազատ չէ մնում ոչ մի մարմին, ոչ մի հաստատութիւն, ոչ մի գործ, բայց ոչ ոք չէ մտածում այն աններքելի ճշմարտութեան մասին, թէ բոլորս էլ մի սանրի կտաւ ենք։

Ջախսկողմեան կոչված մեր պահպանողական գործիչների կարծիքն էլ նոյնն է։

Եւ հիմնվելով այդ կարծիքի վրա, պընդում են, որ ազգային գործերը վարող մարմինների in corpore տապալումը անհրաժեշտութիւն չէ, քանի որ Մարկոսի տեղ Փիլիպպոսը նստելով դրութիւնը չի փոխվի։ Միթէ ազգը Փիլիպպոսին աւելի կը հաւատայ ու կը վստահի։

Ի հարկէ ոչ. դա մի պատրուակ է, որպիսի պատրուակներ միշտ որոնում են ձրի մատակարարները։ Իսկ ազգ ասածդ զանգուածը աշխարհիս ստեղծումից ի վեր եղել է և յաւիտեան էլ պիտի լինի հասարակական, ազգային և քաղաքական ֆաբրիկանների և ֆաբրիկանտներին ձրիաբար հում նիւթ մատակարարողը։

Տուր և մի խօսիր. սա հին նշանաբան է։

Իսկ ով որ տալիս է, բայց իրաւունք չունի հաշիւ պահանջելու պահանջած և դէպքում էլ խառնակիչի, դաւաճանի անուն վաստակելու. նրանից պարտաճանաչութիւն սպասել էլ կարելի չէ։

Ձուկը միշտ գլխից է հոտում։

III

Միայն ձուկը չէ, որ գլխից է հոտում, այլ և գլխից է հոտում ամբողջ մարդկային կեանքը։

Կեանքը երբեմն լոյս աշխարհ է բերում համով ու հոտով ծաղիկներ, յանձին խոշոր գիտնականների ու բարոյագէտների։

Բայց տեսէք՝ այսպիսիներին հետևող չը կայ կամ շատ քիչ է լինում։

Իսկ վատը, տգեղը, դատապարտելին միշտ անհագին թիւ հետևողներ, երկրպագուներ է ունենում։

Եւ բանը նրանումն է, որ այս բոլորն իջնում է բարձրից՝ գլխից ու կայծակի արագութեամբ հասնում մինչև կրունկները՝ ոտքերին խաւերը։

Պ. Լևոնը կամ տ. Սօֆիան մի գեղեցիկ գործ են կատարել, հանրօգուտ գործ—մեր Թիւնիներն ու Գիւլխասները կոյր են ու խուլ։ Բայց երբ պ. Լևոնը որևէ մի աղեղ միջոցով փող է վաստակել և տ. Սօֆիան 60 րուբլանոց կօշիկներ հագել, մեր Թիւնիների ու Գիւլխասների հոգին կրակ է ընկնում և չի հանգչում, մինչև որ առաջինը իւրացնում է պ. Լևոնի մեթօդը, իսկ վերջինը 60 ր. կօշիկ է հագնում։

Սա ինչ հանելուկ է. ո՞վ կարող է սրա իսկական լուծումը գտնել։

Կրիտիկոս

ՀԱՇԻՒ

Յօգուտ կամաւորների ստացված գումարների «Մշակի» խմբագրութեան մէջ

1914 թ. նոյեմբերից մինչև 1915 թ. դեկտեմբերը

	ՄՈՒՏՔ	Ռուբ.	Կ.
1	1914 թ. նոյեմ. 31-ից մինչև 30 դեկտեմբերի ստացված է	3628	55
	(Բոլոր նուէրները արձանագրված են «Մշակի» 1914 թ. հետևեալ №№-ի մէջ—247, 250, 252, 253, 254, 256, 258, 259, 260, 262, 264, 266, 267, 268, 272, 273, 276, 278, 279, 280, 281, 283, 284, 287, 288, 292, 297 և 1915 թ. № 2-ի մէջ)		
2	1915 թ. յունվարի 1-ից մինչև 31 դեկտեմբերի ստացված է	45703	57
	(Արձանագրված «Մշակի» 1915 թ. №№ 4, 5, 10, 14, 16, 17, 25, 31, 39, 60, 71, 77, 88, 95, 102, 115, 119, 122, 127, 128, 130, 134, 145, 154, 164, 167, 179, 190, 191, 193, 211, 220, 241 և 1916 թ. № 3-ի մէջ)		
	Գումարը . . .	49332	12
	Բանկի %-ը (ընթացիկ հաշուի) դեռ յայտնի չէ։		

ԵԼՔ	Ռուբ.	Կ.
Յանձնված են 1914 թ. դեկտեմբերի 16-ից մինչև 1915 թ. դեկտեմբերի 31-ը։		
1) Թիֆլիսի Հայկական Բիւրօյին . . .	4000	45
2) Հայկական 6-րդ դրուժինային*). . .	43575	45
3) Ռումինիայից եկած կամաւորներին նպաստ .	90	—
4) Մանր ծախքեր՝ հեռագիրների, պօստի և այլն.	35	90
Գումարը . . .	47701	80
Մնացորդ առ 1-ն յունվարի 1916 թ. . .	1630	32
Համագումարը . . .	49332	12

*) Այս գումարից 41569 ր. 85 կ. յատկապէս [illegible]-րդ դրուժինային յանձնելու համար է ստացվել, մեծ մասը Էջմիածնի սինօդի միջոցով։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱ

(Յունվ. 25-ի նիստը)

Նիստին նախագահող քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան զեկուցեց՝ զինուորացուներին զէնքի կանչելու համար ժամանակամիջոց տուող քաղաքային կոմիտէտի մէջ քաղաքի ներկայացուցիչն ունենալու մասին։ Ներկայացուցիչ ընտրվեց քաղ. վարչութեան անդամ Միք. Աթաբէկեան։

Հերթի դրված հարցերից էր քաղ. վարչութեան անդամի ընտրութիւնը, իշխ. Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկի ծառայութեան ժամանակամիջոցը լրանալու պատճառով։ Սակայն այս ընտրութիւնը ընդհանուր ցանկութեամբ յետաձգվեց մինչև նոր իրաւասուների կազմի ընտրութիւնը, որպեսզի վերջինս ընտրէ քաղ. վարչութեան անդամին։

1916 թ. գնահատական տուրքի ժամանակամիջոց նշանակվեց առաջիկայ մայիսի 1-ը։

Այդ նիստում տեղի է ունենալու նաև Քաղ. Միութեան տեղական ճիւղի վերատուգիչ յանձնաժողովի նոր անդամների ընտրութիւն։

Քուէարկութեամբ ընտրվեցին Ալդադանով, Մինկեվիչ, Գօրակօվ, Թամամշեան, Նեպրինցեվ, Գ. Մելիք-Ղարագեօզեան և Ս. Բալադեան։

Յետոյ՝ բնակարանների գների մասին քաղ. վարչութեան սեփական պարտադիր որոշումներ ունենալու նկատմամբ, որոշվեց այդ հարցը յանձնել նախ իրաւաբանական յանձնաժողովի քննութեան, ապա դումայի առաջիկայ նիստին ներկայացնել երկուշաբթի օրը։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Յունվարի 24-ին Փոխարքային այցելեց Վրաստանի էկզարխ Պլատօն արքեպիսկոպոսը։

◆ Կիրակի օրը Վանքի եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարելուց յետոյ, գեներալ Տիգ. Ցարութիւնեանի դին նոյն օրը երեկոյեան տարան Բելի-Կլիւչ՝ տոհմական դամբարանում թաղելու։ Հանգուցեալի դագաղի վրա դրված էին շատ պսակներ։

◆ Վրաստանի էկզարխ Պլատօն արքեպիսկոպոսը ուղեկցութեամբ մի քանի հոգևորականների մեկնեց Մցխէթ՝ այնտեղի 12 առաքելոց վանքը դիտելու և նոյն օրը երեկոյեան վերադարձաւ Թիֆլիս։

◆ Յունվարի 23-ին Թիֆլիսից Հիւսիսային Կովկաս տեղափոխվեց հիւանդ և վիրաւոր զօրականների մի մեծ խումբ։

◆ Երէկ, Արտիստական ընկ. դահլիճում, վրաց ազգագրական ընկ. նախաձեռնութեամբ, վրաց բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելիի մահվան տարեդարձի օրը, նրա յիշատակին կայացաւ հանդիսաւոր երեկոյթ։

◆ Յունվարի 25-ին տեղի ունեցաւ Հ. Գիւղատնտ. և Տնայն. Ընկ. մէջ թիւրքահայ գաղթականների տնտեսութիւնը վերականգնող կոմիտէտի նիստը, որին ներկայ էր նաև Պետական Դումայի անդամ Միք. Պապաջանեան։ Սա ծանօթանալով կոմիտէի և Գիւղատնտեսական Ընկ. գործունէութեան հետ՝ իր աջակցութիւնը խոստացաւ նրանց ձեռնարկած գործը աւելի եռանդով առաջ տանելու համար։

◆ Չը նայած որ ամիս ու կէս չը կայ դեռ, ինչ ½ կոպէկ աւելացրել են հացի սակագինը, այնու ամենայնիւ Թիֆլիսի հացթուխները ամեն ջանք գործ են դնում, որ նորից աւելացվի այն։ Այդ պատճառով Թիֆլիսի ոստիկանապետը յանձնարարել է պրիստաւներին կամաւոր ստորագրութիւններ հաւաքել հացթուխներից, որ նրանք երբեք չեն դադարի հաց թխելուց և միշտ հաց կունենան իրանց խանութներում, չը նայած իրանց պահանջին։ Հակառակ դէպքում, այսինքն հաց չը թխողները կենթարկվեն օրինական պատասխանատուութեան։

◆ Յունվարի 25-ին Թիֆլիսում ստացվեցին հետևեալ մթերքները. ալիւր 16 վագոն, բրինձ 1 վ., աղ 2 վ., գարի 1 վ., վառելափայտ 4 վ., քարածուխ 6 վ., նաւթ 8 վ., ձաւուց 1 վ., բամբակ 1 վ. և կաշուեղէն 560 պուդ։

◆ Վրաց Բարեգ. Ընկ.-ը Պիրօգովի անուան Մօսկվայի բժշկական ընկ.-ից ստացել է դեօրայք վրաց գիւղերի ազգաբնակութեանը բժշկական օգնութիւն ցոյց տալու համար։

◆ Մենք հաղորդել էինք, որ ինտենդանտական վարչութիւնը սարքում է ցուցահանդէս-վագօն պատերազմական իրերից և մտադիր է այդ վագօնը շրջեցնել Անդրկովկասի երկաթուղիների վրա արդիւնաբեր շրջաններին ծանօթացնելու նպատակով։ Այժմ այդ ցուցահանդէս-վագօնը սարքված պատրաստ է և յունվարի 27-ից ճանապարհ կընկնի դէպի Կարս։

◆ Շաբաթ, յունվարի 30-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, Հասարակական ակումբում (Անաստասևսկայա № 22) Յովհ. Քաջազնունին կարդալու է մի ռեֆերատ հետևեալ թեմայով. «Національная культура, какъ факторъ міроваго прогресса». Ռեֆերատից յետոյ կը լինի զրոյց։

◆ Չորեքշաբթի, յունվարի 27-ին, տեղի կունենայ Կայսերական Կովկ. Գիւղատնտ. Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, որտեղ ընտրվելու է վերստուգիչ յանձնաժողով՝ քննելու Ընկերութեան 1915 թ. հաշիւները։ Այդ նիստում կարդացվելու են նաև 1913 և 1914 թ. թ. հաշիւները։ Ժողովի սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Էջմիածնից հեռագրում են մեզ. «Կիրակի օրը հոգեհանգիստ կատարվեց նախկին փոխարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշկովի յիշատակին։ Ներկայ էին ամբողջ միաբանութիւնը և ժողովրդի հոծ բազմութիւն»։

◆ Հայ Գիւղատնտ. և Տնայն. Ընկ. հրահանգիչ Արոյեանը Ալաշկերտի Կարաքիլիսէից հեռագրում է. «Կարաքիլիսէի շրջանի կառավարիչը համաձայնութիւն յայտնեց՝ տալ մեծ քանակութեամբ ալիւր և հագուստ գաղթականների միջև բաժանելու համար, այն դէպքում, երբ ինքը բաւականաչափ միջոցներ ստանայ այդ ալիւրը և հագուստեղէնը Էջմիածնից փոխադրելու Ալաշկերտի շրջանը»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Աջակողմեան կազմակերպութիւնները տեսնելով Պիտրիմ միտրոպոլիտի եռանդուն գործունէութիւնը յօգուտ եկեղեցական կարգերի բարեկարգութեան՝ որոշել են թուլացնել նրա ազդեցութիւնը։ Աջակողմեանների պարագլուխներն են ներկայ խնդրում Մարկօվը և Սաբլէրը։

◆ Օդեսայի գեներալ-նահանգապետը կարգադրել է այլ ևս շաքար չարտահանել Օդեսայի շրջանի սահմաններից։

◆ Մօսկվայի ոստիկանութիւնը երևան է հանել մի մաղալու նորութիւն. քաղաքի ծայրերում մի խումբ վաճառականներ կազմակերպել են աքաղաղների մենամարտ խոշոր գումարներ տանուլ տալով։

◆ Ինչպէս հաղորդում է «Н. В.», Պետական Դումայի նախագահը յունվ. 24-ին այցելեց մինիստրների խորհրդի նախագահ Շտիւրմէրին և երկար խորհրդակցեց նրա հետ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական Թատրոն

Երկուշաբթի, յունվարի 25-ին, Արտիստական թատրոնում տեղի ունեցաւ Դրամատիկական Ընկերութեան հանդիսաւոր gala ներկայացումը Ընկերութեան օգտին՝ բարեհաճ մասնակցութեամբ դերասան, այժըմ կամաւոր, Վահրամ Փափազեանի։ Այս ներկայացումը կարելի է անուանել կատարեալ տօնական՝ համեմատած սովորական հայկական միւս ներկայացումների հետ։ Շատ խիստ կերպով աչքի էր ընկնում տարբերութիւնը այս և մինչև օրս տըրված ներկայացումների։ Թատրոնը լըցրած հասարակութիւնից շատ շատերը, լի հրճուալի զոհունակութեամբ, հարց էին տալիս, թէ ինչո՞ւ այս անգամ այդպէս հարթ, սահուն է ընթանում խաղը, առանց սովորական՝ հայկական ներկայացումներին յատուկ սպեցիֆիկ թերութիւնների ու սխալների։ Ուրեմն հնարաւոր է հայկական լաւ, շնորհալի ներկայացումներ տալ, ինչպէս ցոյց է տալիս այս ներկայացումը. միայն թէ չը պակասէր դերասաններին տոկուն եռանդ, աշխատանք ու լուրջ պատրաստականութիւն։ Մի խօսքով՝ Բեռնշտայնի «Իսրայէլ» 3 արար. դրամայի ներկայացումը յունվարի 25-ին կարելի է որակել իբրև մի փառաւոր ներկայացում-խաղ, որ յիշեցնում էր մեր թատրոնի անցեալի փայլուն էջերը...

Տիկ. Սիրանոյշը Ագնէս, դքսուհի դը Կրուսիի դերում ուղղակի կատարեալ էր թէ իր խաղով և թէ դերի հոգեբանական մեկնաբանութեամբ. մանաւանդ երկրորդ արարուածում թողեց, կարելի է ասել, անջնջելի տպաւորութիւն հասարակութեան վրա։

Պ. Վահրամ Փափազեանը Տիբօյի՝ իշխան դը Կլարի դերում տ. Սիրանոյշի ամենաարժանաւոր խաղակից դերակատարն էր։

Շնորհալի երիտասարդ դերասան Փափազեանը, օժտված լիօրէն բեմական թէ արտաքին և մտաւոր բոլոր տուեալներով, այդ երեկոյ փայլեց իր ձիրքերի ամբողջ կատարելութեամբ։

Ժիւստին-Գիւտլիբի դերում շատ աջող էր պ. Սեւումեանը թէ իր լաւ խաղով և թէ արտաքինով. պ. Միրզոյեանը հայր Սիլվիանի դերում լաւ էր, ինչո՞ւ ձախ ձեռքով խաչակնքեց և օրհնեց Տիբօյին։ Միւսները պահպանեցին, թէպէտ և ոչ ցանկալի չափով, անսամբլը։ Դեկորը լաւ սերտած, բեմիսեօրական մասը առանց սայթաքումների, մի խօսքով այդ ներկայացումը մանաւանդ տ. Սիրանոյշի և Վ. Փափազեանի շատ և շատ լաւ խաղի և նրանց խիստ զուրալի հայերէն արտասանութեան՝ շատ մեծ բաւականութիւն պատճառեց, և, կարելի է ասել, այդ երեկոյ բեմական գեղարուեստը թագաւորում էր մեր մայրենի թատրոնում։

Վերջում կայացաւ զաւեշտ՝ տ. Սիրանոյշը և պ. Փափազեանը արտասանեցին՝ շատ մեծ աջողութեամբ՝ ոտանաւորներ, իսկ տ. Լիւսի-Սեւումեանը իր ախորժալուր ձայնով երգեց հայերէն երգեր նուագակցութեամբ ազատ գեղարուեստագէտ Ա. Տէր-Ղեւոնդեանի, որոնք շատ դուր եկան հասարակութեան։

Թէ ներկայացմանը և թէ զաւեշտին հասարակութիւնը խանդավառ ոգևորութեամբ՝ որոտալից ծափերի տակ բեմ էր հրաւիրում բոլորին և մանաւանդ տ. Սիրանոյշին և պ. Փափազեանին։

Հետևեալ ներկայացումը երկուշաբթի՝ փետրվարի 1-ի փոխարէն, այս ուրբաթ, ամսիս 29-ին, բենեֆիս դերասան-բեմիսեր Սեւումեանի, որի գործունէութիւնը շատ լաւ յայտնի է թատերասէր հասարակութեան։ Ներկայացվելու է Իւշկևիչի յայտնի «Թագաւոր» պիէսը։ Անշուշտ թատերասէր հասարակութիւնը կը շտապէ ուրբաթ օրը թատրոն, ի գնահատումն և ի վարձատրութիւն բեմի արժանաւոր մշակ դերասան և մանաւանդ բեմիսեր Սեւումեանի։

Նանուս

—

Ժողովրդական Տուն

Կիրակի, յունվարի 24-ին, Ժողովրդական Տանը Հայկական Դրամատիկ Խմբակցութեան հերթական ներկայացմանը տրվեց քանիցս ներկայ թատերաշրջանին խաղացված «Ցմ երթաս» դրաման, դերակատարութեան փոփոխութեամբ գլխաւոր դերերից մէկի, այն է՝ Մարկուս Վինիկիուսի դերը պ. Վ. Գալստեանի փոխարէն կատարում էր այս անգամ պ. Երամեանը։ Այս պիէսը Խմբակցութեան սիրող-սիրողուհիների կողմը միշտ խաղացել է շատ բաւարար ու միշտ էլ գրաւել Ժողովրդական Տան անհագին թւով հասարակութիւն։ Այս անգամ էլ բացի ծախված բոլոր տամսերից, գրված էին աւելորդ աթոռներ, օրկեստրը բացված էր, և թէ դրանց տամսեր և թէ կոնտրամարկաներ էլ ծախված էին։ Պիէսի նիւթը շատ հետաքրքրական էր ժողովրդի համար, որը լարված ուշադրութեամբ հետևում էր խաղին և բովանդակութեանը։ Ամենքն էլ գոհ սրտով հեռացան թատրոնից։

Սան

ՄԱՄՈՒԼ

ՎՐԱՑ ՄԱՄՈՒԼ

—

Թիֆլիսում անցեալ տարի լոյս տեսնող վրաց «Կլդէ» անունով շաբաթաթերթը, որի համոզված կարծիքով հայ գաղթականները Թիւրքիայից գալիս են այստեղ միմիայն նրա համար, որ սպիտակ հաց ուտեն և վերջն էլ Վրաստանը խլեն վրացիների ձեռքից, դեռ անցեալ տարի դադարեցրեց իր գոյութիւնը և իր դրօշակը յանձնեց իր հարազատ ժառանգ «Սաքարթվէլօ» օրաթերթին, որը լոյս է տեսնում երիտասարդ բանաստեղծ Սանդրօ Շանշիաշվիլիի խմբագրութեամբ։

Մեր նպատակից դուրս է այսօր այդ լրագրի ունեցած ուղղութեան մասին խօսելը. այսքանը միայն կարող ենք ասել, որ վրաց իրականութեան մէջ անգամ նա ոչ ոքի, բացի իրանից, չէ համարում Վրաստանի և վրաց ժողովրդի բարեկամ ու պաշտպան։ Բոլոր հոսանքների ներկայացուցիչներն էլ «դաւաճաններ և Վրաստանը օտարների ձեռքը տուողներ են» և այլն։

Այդ «օտարներից» մէկն էլ—և ամենավտանգաւորը—հայերն են, որոնք, ըստ «Սաքարթվէլօյի» բորբոքված երևակայութեան, ներկայանում են վրաց ազգի կատաղի թշնամիները, որոնք ամեն քաղաքականութիւն գործ են դնում Վրաստանում Մեծ Հայաստանի ազատ գաղափարի դրօշակը պարզելու...

Եւ դուք չէք գտնի այդ լրագրի և ոչ մի համար, որի մէջ երկու հարևան ազգերի յարաբերութիւնները թունաւորելու եկող որևէ յօդուած կամ լուր չը լինի թխված։ Բայց, ինչպէս երևում է, նա «կշտանալու» նշան դեռ ևս չէ ցոյց տալիս և այսօր սկսել է աւելի ընդարձակ և աւելի թունաւոր ոճով խօսել։

Այդ լրագրի № 15-ից «Վրաց-հայկական ձգտումները» վերնագրով սկսել են տպվել շարունակելի յօդուածներ, որոնք գալիս են «վրաց ժողովրդին պաշտպանելու հայկական վտանգից»։ Յօդուածները դեռ չեն վերջացած, առ այժմ լոյս են տեսել երկուսը միայն, հետևապէս նրանց մասին մենք դեռ ևս ասելիք չունենք, քանի դեռ չը գիտենք, թէ դարձեալ որպիսի անհիմն դոհարներ է շարելու մեր առաջ «Կլդէ-Սաքարթվէլօյի» անսպառ շտեմարանը...

Սակայն մենք կարևոր ենք համարում այսօր առաջ բերել այն, թէ լոյս տեսած այդ երկու յօդուածների մասին ինչ է ասում ինքը՝ վրաց մամուլը։

Պատերազմը, — ասում է «Թանամէդրօվէ Ազրի» լրագիրը, — ծառայում և նպաստում է նացիօնալիզմի զօրեղանալուն և արագանալուն։ Եւ հէնց դրա համար էլ է, որ բոլոր տեսակի նացիօնալիստները ճարպիկ կերպով օգտվում են պատերազմի ստեղծած հոգեհարանութիւնով և նպաստում են նրա կենդանաբանական բնատենկանների բորբոքմանը։

Նացիօնալիստական մամուլը մեծ ջանքեր է գործ դնում տարածելու այն կեղծ միտքը, որպէս թէ ներկայ պատերազմում մէկը միւսի հետ կռւելիս լինի ցեղային և ազգային կուլտուրան։

Իրանց «փոքրիկ լուման» ընդհանուր նացիօնալիզմի գանձարանին մտցրել են մեր երկրի նացիօնալիստները ևս։ Օրինակ, «Սաքարթվէլօ» լրագիրը ակնյայտնի կերպով քարոզում է, թէ երևակայութիւն է ընդհանուր համերաշխութեան մասին խօսելը, իսկ փաստ է ազգային կռիւը միայն։

«Սաքարթվէլօ» լրագրում ասված է, որ պատերազմող կուլտուրական ժողովուրդների՝ այսօր կռւեցնողը ոչ թէ մարդկանց արիւնը հոսեցնելն էլ, այլ որ նրանք հասած լինելով շահերի անհամաձայնութեան այն հակասակութեան, որի խաղաղ կերպով լուծելը անհնարին է դարձած գոյութիւն ունեցող սօցիալական պայմաններում՝ բունկվեց կեանքի ու մահվան նշանակութիւն ունեցող պատերազմը։

Այս ամբողջ «փիլիսոփայութիւնը», — նկատում է այդ առիթով «Թան. Ազրին», — հեղինակին հարկաւորվել է նրա համար, որ ապացուցէ, թէ անհրաժեշտ է հայ-վրացական պայքարի բորբոքումը։

Ըստ «Սաքարթվէլօյի», հայերի քաղաքական կրեդօն յաղթող, ամբողջացած Հայաստան ունենալն է. նրանց միջոցը՝ տնտեսական տիրապետութիւնը, քաղաքական իրաւունքներ ձեռք բերելը և իշխելը. կարևոր դէպքում ֆիզիքական ուժի գործադրում ևս։ Եւ կռւելու այս սիստեմը հայերը որպէս թէ զարգացրին բոլոր այն տեղերում, որտեղ մտել են և ազգային գործունէութիւն սկսել։ Լրագիրը գտնում է, որ հայ-թուրքական խառնակութիւնների հիմքը այստեղ էլ թաղնված է և այլն։

«Սաքարթվէլօյի» պրօվօկատօրական բնաւորութիւն կրող այդ տողերից յետոյ՝ «Թան. Ազրին» ասում է.

Պաշտպանվեցէք, վրացիներ, հայերը գալիս են. — ահա «Սաքարթվէլօյի» լօզունգը։

Հեղինակը, — շարունակում է «Թան. Ազրի», — օգտվում է ամեն մի չնչին բանից, որպէսզի հաստատէ, թէ իսկապէս գոյութիւն ունի հայկական վտանգ։ Հայ նացիօնալիստների մասնաւոր քայլերը վերագրված են ամբողջ հայ ազգին։ Երևակայեցէք այսպիսի բան, որ հայ կապիտալիստները գերադասութիւն են տալիս հայ բանւորին, քան վրացուն. դուք մի ասէք՝ սա էլ ազգային քաղաքականութիւն է։

Հեղինակը չը գիտէ կամ գիտակցաբար թագցնում է, որ այստեղ ազգային քաղաքականութիւնը գործ չունի։

Հայ կապիտալիստը գերադասութիւն է տալիս հայ բանւորին նրա համար, որ նա, դժբաղդաբար, վրաց բանւորից պակաս գիտակից է և աւելի հեշտ խուզելու։ Եթէ վրացի բանւորը դասակարգային պակաս գիտակից լինէր, այն ժամանակ նա կընդունէր վրացուն, այլ ոչ հային։

Նացիօնալիզմի ներկայացուցիչները ամեն տեղ էլ ազգային քաղաքականութիւն են տեսնում, նոյնիսկ այնտեղ, որտեղ հետքն անգամ չը կայ։ Այսպէս վարվում են, որովհետև սրանով աւելի հեշտ է լինում անձնական շահերին ազգային անուն տալը։

Այս բոլորից յետոյ մենք պէտք է մի փոքրիկ նկատողութիւն էլ մեր կողմից անենք «Սաքարթվէլօ» լրագրի այդ նոյն յօդուածի մի ակնյայտնի սուտ տեղեկութեան մասին, որ վերաբերում է «Մշակ» լրագրին։

Խօսելով այն մասին, որ հայերը իրանցն են համարում Ախալքալաքի գաւառները, Բօրչալուն, Զաքաթալայի շրջանը և Վրաստանի կուլտուրական ու քաղաքական կենտրօն Թիֆլիսն ու Ախալցխան, ասում է.

Այսօր արդէն Թիֆլիսի հայ օրաթերթերը յայտնապէս իրանցն են համարում և մեզ հանդիստ կերպով խորհուրդ տալիս նրանց մասին երևակայելուց անգամ ձեռք վերցնել, սիստեմատիկ կերպով աշխատում են մեր հողերի բուրաքանչիւր կտորն իրանց ձեռքը ձգել և աշխատում են Վրաստանի շրջաններում պահպանվել վերջին հային անգամ և այլն։

Մենք պահանջում ենք «Սաք.» լրագրից, որպէսզի նա ցոյց տայ մեզ «Մշակի» այն տողը, յօդուածը կամ գոնէ համարը, որտեղ մենք քարոզած լինենք այն մտքերը, որ մեզ վերագրում է «Սաքարթվէլօ» լրագրի խմբագրութիւնը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Զաքաթալա, 19 յունվարի

«Մշակի» № 5-ում Սօյգաղէի այստեղից տուած տեղեկութեան առիթով, որ վերաբերում է մեր ֆիրմային, հարկ ենք համարում յայտնել, որ, ճիշդ է, մեր խանութից գողացված է ապրանք, բայց այդ գողացված ապրանքը բնաւ այն չափերի չէ հասնում, որ մեր ունեցած-չունեցածից միանգամայն զրկվէինք։ Աւելորդ չենք համարում յայտնել ի գիտութիւն, որ մեր առևտրական հիմնարկութեան և գործերի վրա—որոնք ահա քանի տարիներ անցեալ ունեն—ոչ մի ազդեցութիւն չի գործել այդ գողութիւնը, և մենք շարունակում ենք մեր առևտրական գործունէութիւնը անսայթաք կերպով։

Յովհ. եւ Ալ. Տէր-Կարապետեաններ

—

Վենետիկ—Ս. Ղազար, 4/17 Նոյեմ.

«Մշակի» № 211-ին մէջ (1915) հրատարակած էիք այն ամենատխուր լուրը, թէ Տրապիզոնի շրջակայքը, Թոդ գիւղի մէջ, գազան թիւրքերու վոհմակէն «անգթօրէն ու տանջանքներով սպանված է Մխիթարեան միաբանութեան նշանաւոր անդամներից» մէկը, բայց անունը բացարձակապէս սխալ է. ոչ թէ «հայր Ակինեանը», այլ պէտք է ըլլար հ. Կարապետ Տէր-Սահակեանը, Վենետիկի Մխիթարեան. մինչդեռ հայր Ակինեանը անդամ է Վիէննայի Մխիթարեանց, որոնք ոչ մէկ հաստատութիւն ունեցեր են ի Տրապիզոն, որով և հ. Ակինեանը հազիւ թէ ոտք կոխած ըլլայ ի Տրապիզոն (և յայտնի է մեզ, որ նա այժմ իրենց վանքը կը գտնուի՝ Վիէննա)։

Մենք, սակայն, Վենետիկի Մխիթարեանքս, վաղուց ի վեր ունէինք միջնակարգ վարժարան մը, ուր կուսանէին մերձակայ գաւառներէն այն աշակերտները, որ ապա Վենետիկի Մուրադ-Ռաֆայէլեանը բերուելով յաճախ համալսարանաւարտ փայլուն անհատներ կը հանդիսանային...

Բայց արդ, աւա՜ղ, ամեն ինչ լափեր են անիծուած թիւրքերը, այն դժոխագերծ սադայէլները, որ ոչ միայն մեր թշուառ Հայաստանը՝ մեր երկիրն համակ անշիրմ աւեր-կործանումի մատնեցին, այլ չամրուշ անմտութեամբ մը պիտի քանդեն նաև իրենց աշխարհը, իրենց իսկ որջերը...

Իր ճշմարիտ կրօնքին, վառ ազգասիրութեանը և հաւատարիմ պարտաճանաչութեանը զոհուած սուրբ նահատակ հ. Կարապետ Տէր-Սահակեանը՝ ծնած էր երկրորդ Հայր Ալիշան մը ըլլալու համար... այլ եղո՜ւկ, որ այսպէս հաղճեպ ստիպուած ենք իւր դառնաղէտ մահն ողբալու։

Այս տողերս իբրև սոսկ ուղղարան մը կը գրեմ, այլեւս ապագային թողնելով մանրամասնօրէն ստուգաբանել՝ յաճախապատում մը՝ համալսարանաւարտ ծով-յոյսերու ասպարէզը ոտնակոխած հ. Կարապետ Տէր-Սահակեանի չէջելափառ աստղին... վրայ (եթէ չարաղէտ պատերազմներուս անագորոյն ժանիներէն մենք ալ չաղացուինք յապուրակի)։

Առ ժամս այսչափ։ Անշուշտ կը հաճիք ճշմարտութեան ձայնը արձագանգել, որով հ. Ակինեանի ազգականներն ու ծանօթներն ալ (թէ որ ցարդ չեն ստուգած վրիպակը) ուրախալի գիւտն ունենան իրենց պատիր կորուստին։

Հ. Գրիգորիս Այտընեան
(Մատենադարանապետ)

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅԸ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅ ՃԳՆԱԺԱՄԸ

—

Նիւ-Եօրք, 7 դեկտ.

Նախորդ թղթակցութեանս մէջ*) արդէն քանի մը կարևոր կէտեր յիշած էի թէ ինչ կը խորհի ամերիկահայը և ինչ ուղղութիւն օգտակար կը նկատէ ներկայ անսահման արհաւիրքին կարենալ օժանդակելու համար։ Համեւրոպական պատերազմին առջի օրերուն իսկ ամերիկահայը կրցաւ ըմբռնել բոլէին մեծ պատասխանատուութիւնը և ինքզինքը նուիրեց ազգային մեծ գործին՝ հաւաքական շարժումին։ Կենաց ու մահու բոլէն կը հնչէր հայ գլխին վերև, և այդ ահազանգը ամերիկահայուն ցնցող մէկ աղդանշանը եղաւ։ Ամենքը—յեղափոխական, պահպանողական, կղերական, հարուստ թէ աղքատ—համագործակցութեան փրկարար սեղանին առջև որոշեցին բերել իրենց գերագոյն զոհողութիւններուն բաժինը. փրկարար յոյսի մը կառչած մնաց մէկ անձի պէս ամբողջ հայ գաղթականութիւնը, որ ամբողջութեամբ թիւրքահայերէ կը բաղկանայ։ Բայց ահա վառ և տխուր կուսակցականութիւնը սոսր շահամոլութեան և փառասիրութեան հիւանդ ոգիէն առաջնորդուած՝ եկաւ այսքան գեղեցիկ, այսքան փառաւոր յոյսերուն քանդումը պատրաստել. ինչ ազգասպանութիւն...։ Ներքին այս չարիքին, այս ինքնասպանութեան առաջին աղբիւրը բղխեցաւ կովկասահայութենէն. անվերապահօրէն ու համարձակ կրնաք ըսել, որ կովկասահայութեան մէկ մասը, կուսակցամոլութեան սինիք ու խտտաժէտ ոգիով եկաւ թունաւորելու ամերիկահայութեան այնքան պաշտելի, այնքան նուիրական համագործակցութեան կամ միութեան գաղափարը։ . . . . Հոս հայ գաղթականութեան մէջ ցնցումը ահաւոր և յուսախաբութիւնը ամենադառն եղաւ այդ պատճառով։ . . . . Այսպէս ներքին վէրք մը ևս ստեղծուեցաւ աւելի ահաւոր, աւելի մահացու։ . . . . Բայց ուրախալի է ըսել, որ ամերիկահայ՝ թիւրքահայ տառապանքէն ազատուած այս մասնիկը ըմբռնեց բոլէին խոշոր պատմականութիւնը, ազգային նուիրական շահը բարձր բռնելով կուսակցական շահէն, անյուսահատ աշխատեցաւ ստեղծագործ ուժը երևան բերել, և անոր փառաւոր արդիւնքը մեր ամենուս, ինչպէս նաև կովկասահայութեան և ամբողջ աշխարհին աչքին առջևն է։ Երազուած միութիւնը և համագործակցութիւնը ստեղծուեցաւ և դրուեցաւ ազգին շահերուն հետապնդող կռուանի մը վրայ. փառք ու պատիւ ամերիկահայութեան։ Այսօր 100,000-ի մօտ այս փոքր հայ գաղթականութիւնը ստեղծած է իր ազգային մարմինը, որ կը կոչուի Ազգային Շահերու Պաշտպան Միութիւն, որուն մէջ կը գտնուին համահաւասար թւով բոլոր խմբերու և հոսանքներու ներկայացուցիչներ և բոլոր քաղաքներու մէջ իրենց մասնաճիւղերը ունին. ցաւալի է ըսել, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դուրս կը մնայ ազգային այս հաւաքական մարմնէն՝ հակառակ բոլոր թափուած ջանքերուն և աշխատութեանց։ Այս մարմնին շուրջ հաւաքուած են ամբողջ արտասահմանեան հոսանքները՝ Եգիպտոսի, բալկանեան ու Եւրոպայի ընդհանուր հայկական շրջանակները Պօղոս Նուպար փաշայի ղեկավարութեամբ։ Գործը այնչափ լայն ու մեծ հիման վրայ դրուած է, որ ամբողջ արտասահմանի հայութեան սրտագին աջակցութիւնը կը վայելէ. արդիւնքը ակնկալութենէն աւելի երևան կուգայ, այս մարմինն ունի 3 գլխաւոր նպատակ. առաջին՝ կամաւորական շարժման ուժ տալ, երկրորդ՝ Կովկաս ապաստանող հայ փախստականներուն օգնել, երրորդ՝ դիւանագիտական ձեռնարկներ կատարել։

Որպէսզի կարելի ըլլայ «Մշակի» ընթերցողներուն գաղափար մը կազմել տալ, թէ որքան համակրութիւն և լայն շրջանակ ունի Ազգային Պաշտպան Միութեան այս մարմինը, թուեմ մասնակցող հոսանքներուն և խմբերուն անունները. 1) հայ առաքելական եկեղեցին ունենալով իր գլուխ ամերիկահայոց առաջնորդարանը, 2) բողոքական կամ հայ-աւետարանական եկեղեցին, 3) Հայ. Բարեգ. Ընդհ. Միութիւնը, 4) Ս.-Դ. Հնչակեան կուսակցութիւն. 4) Հայկ. Սահ.-Ռամկավար Կուսակցութիւն, Վերակազմեալ Հնչակեան կուսակցութիւն և 5) նախորդ ազգային պաշտպանութեան յանձնախումբ։ Ազգային այս մարմինը ճանչնալով Վեհ. Կաթողիկոսը ընդհանուր պետը հայութեան՝ անոր կը ղրկէ իր բոլոր նպաստները, թէ կամաւորներուն և թէ փախըստականներուն գործածուելու համար։ Ազգային Պաշտպան Միութիւնը այս շրջանին նորէն սկսած է ընդհանուր հանգանակութեանց և միայն Բօսթօնի և Ֆրէզնօյի քաղաքներուն մէջ հանգանակած է աւելի քան 50,000 դոլար կամ 100,000 րուբլիէն աւելի. այս երկու քաղաքներուն հայ բնակչութիւնը հազիւ 8000-ի կը հասնի։ Թիֆլիսի ազգային կեանքէն ամեն օր տխուր լուրեր կը հասնին ամերիկահայ թերթերուն։ . . . .

Գիսակ

*) Այդ թղթակցութիւնը մեր ձեռքը չէ հասել։
Խմբ.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՒՑՆՈՒՄ Է

—

ՄՈՍԿՎԱ, Ալէքսանդր Ծատուրեանին.— Միայն յունվարի 25-ին ստացանք ձեր բանաստեղծութիւնը, որ խնդրել էինք յունվարի № 1-ի համար, և ձեր յօդուածը Կ. Կուսիկեանի մասին։ Ցաւում ենք, որ պօստի անկանօնութեան պատճառով մեր ընթերցողները զրկվեցին Նոր-Տարի օրը ձեր շնորհալի գրչի արտադրութիւնից։

ԳՐՕԶՆԻ, Միսակին.—Հասնում են, բայց նիւթերի չափազանց առատութեան պատճառով տպագրութեան համար սպասում են հերթի։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ԿՈՂՄՆԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐ.

Թիֆլիս, 25 յունվար

Ես, Վանի Կարճկան գաւառի Գոմս գիւղացի գաղթական Շիշմանենց Ղազար Մուրադեան, ձեր օգտակար թերթի միջոցով կը փնտռեմ իմ որդին Յովսէփ Ղազարեան՝ 11 տարեկան, և հօրաքրոջս աղջիկ Հաքվէ Գամուչեան՝ 12 տարեկան։

Ասկէ երկու ամիս առաջ Պարսկաստանի Հաֆթվան գիւղի մէջ առնք ազգ. առաջնորդարանի կողմէն իբր որբ հաւաքուելով Կովկաս ղրկուեցան։

Ներկայիս կը խնդրէի որբանոցներու յարգելի վերահսկիչ մարմիններէն և պաշտօնեաներէն, որ բարեհաճին տեղեկացնել մեզ—եթէ գիտեն—այս մասին, «Մշակ» թերթի միջոցաւ։

Վանի Կարճկան գաւառի Գոմս գիւղացի գաղթական՝
Շիշմանենց Ղազար Մուրադեան

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 թ.
(Դուխով. Սեմինարիայի դիմաց)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.
ՊՐՈՖԵՍՈՐՆԵՐԸ
Բ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12½ ժ. վեներական և վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱԲԱԲԵԱՆ—9½—3 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.։
Մ. Մ. ՇԷՆԻՇՈՒՎԻՇ—11—12 ժ. ականջի կոկորդի քթի հիւանդութ.
Ս. Գ. ԴԱՐԳԻԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ., հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։
ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ
Մ. Մ. ՇԷՆԻՇՈՒՎԻՇ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—17

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ГЕМОРРОЙ
ЗАПОРЪ
КАТАРРЪ ЖЕЛУДКА
ИЗЛѢЧИВАЕТЪ РАДИКАЛЬНО,
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО
Пилюли „КАТАГЕМО"
М. ДЕЛАМУРЕ.
ПРОДАЖА ВЪ ЛУЧШИХЪ АПТЕКАХЪ
И ВЪ АПТЕКАРСКИХЪ СКЛАДАХЪ
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ СКЛАДЪ ДЛЯ
ВСЕГО КАВКАЗА
ЛАБОРАТОРІЯ М. ДЕЛАМУРЕ ТИФЛИСЪ
ЭРИВАНСКАЯ ПЛ. ПУШКИНСКАЯ 3,
ВЕРХНІЙ ЭТАЖЪ.
761. 50—26 (Հ. 4)

Ուսուցիչներ բարձրագոյն կրթութեամբ պատրաստում են գիմնազիաների պատրաստական և I դասարանները մտնելու համար։ Ընդունելութեան ժամը 2—4, իսկ կիրակի օրերը առաւօտեան ժամը 10—12։ Հասցէն՝ Архивной пер. д. 22, квар. Харазова.
(ա.օ.) 73. 5—3

Առևտրի եւ Արդիւնաբեր. Միխիտարեան հովանաւորեան ներքոյ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԻ
ԿՈՒՐՍԵՐ
Տ. Մ. ՓԻԼՈՍԵԱՆԻ
ԵՐԿՍԵՌ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
(Թիֆլիս, Միխայլովսկի պր., № 24, տելեֆոն № 9—76.)
Խնդիրների ընդունելութիւնը յունվարի 1-ից։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ից։ Ծրագիրներն ու կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրիաբար՝ կուրսերի գրասենեակից։
(ա. օ.) 955. 25—23

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
1-ԻՆ ՏԱՐԻ ՎԱՆ-ՏՈՍՊ 1-ԻՆ ՏԱՐԻ
Հասարակական, քաղաքական, գրական շաբաթաթերթ։
ԲԱԺԱՆԵԳԻՆՆ Է ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ
Տարեկան 4 ր., կէս տարվան 2 ր. 50 կ., ամսական 40 կ., հատը 10 կ.։
Արտասահմանում՝ տարեկան 15 ֆր., վեցամսյան 8 ֆր.։
«ՎԱՆ-ՏՈՍՊԻՆ» վերաբերեալ նամակները, հեռագիրները և դրամը պէտք է ուղարկել միմիայն խմբագրութեան հասցէով։ «ՎԱՆ-ՏՈՍՊ» շաբաթաթերթը ունի իր յատուկ խմբագրական կազմը և որևէ առնչութիւն չունի «Աղբիւրի» և «Տարազի» խմբագրութեան հետ։ «ՎԱՆ-ՏՈՍՊԻ» հասցէն՝ Тифлисъ, Головин. пр. 41. Редакція арм. журнала «ВАНЪ-ТОСПЪ». արտասահմանից՝ Rédaction du journal Arménien "VAN TOSP", Russie, Tiflis, Golovinski pr. 41.
68. 5—4

Լոյս տեսաւ եւ վաճառվում է
Յով. Թումանեանի «ԱՐՏԱԽԱԶԻ II» փէհլիւանից ժողովրդի խմբերգը
«ԿՈՐԾԱՆՎԵՑԱՒ ՋԱՐԸ ԽՍՊԱՌ»
Քառաձայն խառը խմբի համար a capella.
Երաժշտութիւնը հեղինակութիւն ԵՂԻՇԷ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆԻ. Գինն է 50 կ.։
Դիմել՝ Москва. Музыкальная торговля В. Бессель и К°, Петровка. կամ հեղինակին՝ Лазаревскій Институтъ Восточныхъ Языковъ.
(օ.մ.) 71. 3—2

Типографія „ЭКОНОМІЯ", Тифлисъ